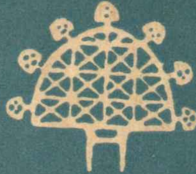
CİLT : 18 ARALIK 1969 SAYI : 211

yeni ufuklar

Edebiyat Ve Devrim .... Nermin Menemencioğlu
Bir Karikatür Üstüne .... Sabahattin Eyuboğlu
Acıpayam'dan Texas'a .... Cavit Orhan Tütengil
Şişli - Harbiye .... Rauf Mutluay
İlkel Toplum, Uygar Toplum ... Claude Lévi - Strauss
Ahlâklı Olmak .... Vedat Günyol
Bir Kitap Üstüne İki Yazı .... M. Başaran
Göl Durgun mu? .... Selim İleri
On Kasım .... Talayhan Soytürk
Atatürk'ün Sofrasında .... Berthe - Gaulis
Umut Türküsü .... Hüseyin Erdem
Tiyatro ve Devrimci Eylem .... Hüsnü Dilli
Anadolu Türkçesi XXXI ...... İsmet Zeki Eyuboğlu
Kayacık'ın Kadınları .... Necati Cumalı
Olaylar Yorum İstemez .... Oğuz Arıkanlı

YENİ UFUKLAR : Aylık Sanat, Düşünce Dergisi. Sahibi: MİHRİNNİSA GÜNYOL. Yazı İşlerini Yöneten : OĞUZ ARIKANLI. Yönetim yeri : Cağaloğlu, Himaye-i Etfal So. 2, Mirat Han, 201, İst. Tel. : 27 49 74. Yazışma ve Havale adresi: P.K. 1034, Galata - İstanbul. Bu sayıyı hazırlayan : VEDAT GÜNYOL. Yıllık abonesi : 24, altı aylığı : 15 TL.; yabancı ülkeler için iki katı alınır. İlân : kapakta santimi 50, sayfalarda 25 TL.

Gün Basımevi. İstanbul

Son Baskı Tarihi : 1.12.1969

YIL : 1969 YENİ SAYI : 211

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

Edebiyat ve Devrim

Nermin Menemencioğlu

Literature and Revolution, *Leon Trotsky, University of Michigan Press, 1966.*

Bolşevik devriminin ilk yıllarında sanat ve edebiyat tam bir özgürlük içinde idiler. Yeni fikirlerin şimşeklerinden çeşit çeşit akımlar doğmuştu, hattâ Ruslar musikide, resimde, tiyatroda, sinemada Batıdan ileride idiler. Bu dönemde Rus liderleri sosyalizmin birkaç yıl içinde Batıya, ve oradan da dünyaya, yayılacağından emin oldukları için proletaryanın diktatörlüğünü bu sonucu bağlayacak geçici bir araç olarak görüyorlardı. Asıl önemli olan siyasal ve ekonomik değişiklikleri gerçekleştirmekti, insanlar sınıfsız, ayrıcalıksız bir dünyada yaşamaya başlayınca kültürleri nasılsa değişecekti.

Bolşeviklerin 1925 yılında yayınladıkları «Edebiyat alanında parti'nin siyaseti» kararında bu görüş belirtildi. Kararda mevcut akımların çok çeşitliliğ'ne işaret edildikten sonra şöyle deniyordu : «Kesin olarak, parti edebiyat biçimleri alanında şu yada bu eğilime bağlanamaz... bu yüz-

den parti çeşitli gruplar ve eğilimler arasında özgür yarışçılıktan yanadır. Bu meselenin her hangi başka bir çözümü bürokratik bir sahte - çözüm olur.»

Daha da önce, zamanın savaş komiseri ve ünlü hatip ve yazarı olan Leon Trotski bu görüşün çok daha ayrıntılı bir anlatımı olan «Edebiyat ve Devrim» kitabını yazmıştı. Yalnız o zamanın fütürizm ve formalizm gibi Rus edebiyat akımları hakkında bilgi edinmek isteyenler değil, ayrıca bugünün ve yarının genel kültür sorunlarını merak edenler, ilk 1924'de çıkan bu kitabı, yazılışından bunca yıl sonra, ilgi çekici ve düşündürücü bulacaklar.

Sanat meselelerinin parti kurallarına bağlanmaması önemsizliklerinden değil, aksine çok önemli olmalarından ileri geliyor. Rus proletaryası kendi ordusunu kurmasa idi, diyor Trotski önsözünde, devlet de kuramazdı. Ekonomik hayatı yeniden düzenleyemezse devleti yaşatamaz. Ama sadece giyim, gıda, barınma, hattâ okuma yazma sorunlarını çözmek de sosyalizmin tam başarısını sağlamaz. Ancak yeni bir bilim akımı, yeni bir sanat, «tarih tohumunun yalnız fidelendiğini değil, artık çiçek de verdiğini» gösterir. Böylece, «sanatın gelişimi bir tarih döneminin zindeliğinin taşıdığı anlamın en yüksek deneyidir». Bir sanatın, bir kültürün gelişmesi, incelmesi, ekonomide bir artık yaratabilmeye dayanır. «Sanat için konfor, hattâ bolluk gerekir. Bacalar daha ısınmalı, tekerlekler daha çabuk dönmeli, okullar yetkinleşmeli.» (s. 10)

Bu dönemde işçi sınıfının görevi hem ekonomik artığı yaratmak, hem de geçmiş kültürlerin kalıcı öğelerini benimseyecek bir aşamaya ulaşmak, çünkü Rus işçi sınıfı siyaset alanında ileri olduğu halde kültür alanında geri kalmıştır. Tarih dönemleri gitgide kısalmaktadır. Feodal dönemin kültürü binlerce yıl süregelmişti, burjuva kültürü

dört beş yüz yılda kuruldu, proletarya dönemini belki de on yıllık kertelerle ölçmek gerekecek. Asıl kültür sınıfsız dünyanın kültürü olacaktır. Bugünün görevi ise, proletarya edebiyatını kurmak değil, *devrim* edebiyatını kurmaktır.

Devrim dönemi ister istemez bir geçiş, bir ikilik dönemidir. Trotski'ye göre Rus devrimi «bir yandan hâlâ köye dayanan, bir yandan güdülecek yolu açmakta olan proletaryalaşmış köylünün devrimidir. Sanatımız ise, köylü ile proletarya arasında duraklayan, bunların biri ile kaynaşamayan ama daha çok köyün aracılık rolü ve geniş ilişkileri yüzünden, köylüye doğru eğilimi olan aydınların sanatıdır. Sanatçımız köylü olamaz ama köyü anlatabilir. Aynı zamanda, emekçilerin önderliği olmadan devrim de olamaz. İşte konudaki esas karşıtlığın kaynağı budur.» (s. 11) Sosyal buhran çabuk dinecek değildir. Devrim sanatı devrim buhranlarını yansıtacak, aynı zamanda «gerçekçi, canlı, kolektivist, ve geleceğe karşı sınırsız bir inançla dolu» bir sanat olacak. Trotski tekrar tekrar devrim sanatının geçici (transitional) bir sanat olacağını söylüyor : «Çağımız yeni bir kültür çağı değildir, ancak onun giriş kapısıdır.» (s. 191). «İster istemez devrimci bir sosyal düzenin karşıtlıklarını yansılayan devrimci sanat ile şimdilik esasları kurulmamış olan sosyalist sanatı karıştırmamalı. Öte yandan sosyalist sanatın bu geçici dönemin sanatından doğacağını da unutmamalıyız.» (s. 229). Devrim döneminde sınıf düşmanlığı en kesin şeklini alacağına göre, devrim sanatı zamanımızın bu dramatik savaşından esinlenecek. Oysa sınıfları ortadan kaldıran sosyalizm sınıf düşmanlıklarını da silip süpürecektir.

Genel kültür görüşlerini özetledikten sonra Trotski önce günün Rus edebiyatındaki çeşitli akımları birer birer inceler, sonra da güdülecek kültürel siyasetin ayrıntılarına

geçer. Belli ki bir takım askerî çarpışmalarda önemli rol oynamasına karşın, sözettiği bütün yazarları kendi okumuş, yeni edebiyatın inceliklerine varmış. Gerçi yazarlara karşı aksiyon adamının üstünlük duygusundan gelen bir ironi kullanmaktan kendini geri alamıyor, ama gene de, devrime karşı olanlara bile, son derece anlayış ve hoşgörü gösteriyor. Kusurlarını sosyal düzendeki buhranlara bağlayarak yanlış saydığı görüşlerini tartışma yolu ile eleştiriyor. Ele aldığı yazarların bir çoğunu biz okumadığımız için bu tartışmaların tam havasına girmek zor. Ancak bu çok zengin edebiyat çağının daha sonra başka türlü tartışmalara yol açap gruplarını incelemesi çok ilgi çekici oluyor. Bu grup yazarlar için Trotstki bugüne değin herkesçe kullanılan «hem - yolcu» (fellow - traveller) terimini türetti. Bunların varlığı, «gerek teker teker, gerek grup olarak, devrimin varlığına bağlı, o olmasa onlar da olamazdı». Devrime doğrudan doğruya katılmadan devrimin çocuklarıdır, yani geçici edebiyatın bir kolunu meydana getirmekteler. Bunlar arasında burjuva sınıfından gelenler olduğu gibi, köylü sınıfından gelenler de var, örneğin şair Sergei Yesenin'de ilerici köylü gençliğin devrimden sonra duyduğu şaşkın coşkunluğu görüyoruz. Yesenin bol benzeti kullanan bir «imajist»-tir, ama «benzeti bolluğu kendi başına yaratıcılığın belirtisi değildir». Kendini solcuların solunda olarak niteleyen Yesenin'in şiirinden bir orta çağ kokusu geliyor, diyor Trotski. Ama bu şair gençtir, «derviş yıllarına» yeni başlamıştır. Yolculuğundan dönünce nasıl bir şair olduğunu bize kendi anlatacak. (Yesenin bu yolculuktan dönmiyecek, Mayakovski gibi intihar edecekti.)

Bu bölümde Trotski nükte meraklısı «Serapioncular»-dan da söz ettikten sonra, romancı Boris Pilnyak'ı da uzun uzun eleştiriyor. Pilnyak gerçekçi bir yazardır, ama gerçek-

çiliği dar ve sınırlıdır. Devrimin geçici olaylarını ele alırken bunları bir tarih perspektivi içine oturtamıyor, üstelik seçtiği olaylar taşra olaylarıdır, devrimin dolaylarında, arka koridorlarında, köyde, kasabada olan bitenler. Oysa devrimin asıl merkezi büyük şehirdir. «Devrime kasaba yolu ile yaklaşabilirsiniz, ancak ona kasaba gözü ile bakmamamak şartı ile». Bu kusurlara karşın Trotski Pilnyak'ın gerçek yaratıcılığını yadsımaz, ve yazısının sonunda gelecek için ona daha da büyük başarılar dileğinde bulunur : «Pilnyak'ı, Vsevolod İvanov'u hayatımızdan atarsak çok fakirleşmiş oluruz.» (1929 da Rus Yazarlar Birliği başkanı olan Pilnyak, 1938 de kurşuna dizilecekti.)

Hem - yolculara yaşama hakkı tanıyan Trotski, marksizme karşı gelen formalist akımını bile ancak tartışma yolu ile eleştiriyor. Formalistler ana görüşlerinde hatalıdır, sanatı köklerinden ayırmak istiyorlar, dil ve biçim sorunlarına aşırı önem vermekteler. Eleştiriyi nesnel bilimler arasına yerleştirmek isterken bir takım bâtıl inançlara kapılıyorlar. Düşüncelerinde bir doğruluk payı var, ama yanlış nedenlere dayanıyorlar. Materyalist sanatçı asıl nedenleri araştırır, bu bir devlet direktifi değil, tarihsel bir zorunluktur. Bizim amacımız, diyor Trotski, sanata kararlar ve emirler yolu ile hükmetmek değil. Biz sanatın sosyal gelişmelere bağlılığını bildiğimiz gibi bu gelişmelerde oynadığı yararlı rolü de görür ve varsayımlarımızı bu geniş çerçevenin içine oturturuz. «Bir sanat eseri her şeyden önce kendi kurallarına uygun olarak yargılanmalı. Ama belirli bir sanat eğiliminin neden belirli bir tarih döneminde geliştiğini, böyle bir biçimin kimlerin isteğine dayandığını ve neden başka biçimlere yeğ tutulduğunu ancak marksizm açıklayabilir.» (s. 178).

Demek marksizm sanatı kontrol etmez, açıklar. Poli-

tik egemenliği ele alan parti sanatçılara konu ve biçim dağıtımı yapacak değildir. «Yeni sanatın, devrimci sanatın tek emekçiyi konu olarak alan sanat olduğunu düşündüğümüz doğru değildir, ve şairlerin de ille bir fabrika bacası, yada kapitalizme karşı bir kalkınma hakkında şiir yazmalarını istediğimizi söylemek saçmadır. Tabiî ki yeni sanat ilgisini proletaryanın dâvasına çevirecektir. Ama yeni sanatın sapanı ancak tarlanın numaralı parsellerini sürecek değil, aksine bütün tarlayı sürecek ve her türlü doğrultuya açılacaktır. Yeni sanatın içinde en ufak kişisel konuları işleyen lirik şiirin kesin yeri vardır. Hattâ yeni lirik şiir biçim almadan, yeni insan da biçim alamaz. Ama bu şiiri yaratmak için şair dünyaya yeni duygularla bakmalı.» (s. 170).

Materyalist görüş mantıkta, hukukta olduğu gibi, sanatta da biçimin önemini yadsımaz. Sanat biçimden ayrı olarak düşünülemez. «Bir bakıma bu biçimler özgürdür, ama o biçimi yaratan sanatçı ve zevkine varan seyirci birer boş makine değiller. Onlar yaşayan insanlardır, büsbütün uyumlu olmasa da, billûrlaşmış bir birliğin anlatımı olan bir ruh durumları var. Bu ruh durumu sosyal durumların sonucudur. Onun bir fonksiyonu da sanat biçimlerini yaratmak ve bunları dışarıdan benimsemektir.» (s. 171).

Formalistler sanat ve edebiyatta tarih boyunca etkisi duyulan kalıntılar görmekte haklıdır : «Evet, konular insanlardan insanlara, sınıftan sınıfa, hattâ yazardan yazara, geçer. Bu demektir ki insan imgelemi idarelidir. Yeni bir sınıf bütün kültürünü yeni baştan yaratmaz, geçmişe sahip olur, onu bölümleştirir, düzenler, düzeltir, ve kendi katkılarını yapar. Çağların kullanılmış eşya gardrobundan yararlanmak olmasa idi, tarih eylemlerinde hiçbir ilerleyiş olmazdı.» (s. 177). Burjuva kültürü başlangıçta feodal kül-

türle yanyana yaşadı, zamanla ondan ayrılıp kendi biçimlerini geliştirdi. «Her sınıfın kendi sanatını tüm olarak kendi içinden yaratabileceğini, ve proletaryanın da kendi sanatını kapalı sanat loncaları yada Proletarya Kültür Derneği yolu ile yapabileceğini düşünmek çocuksudur. Genel olarak insanın sanat emeği süreklidir. Her yeni sınıf geçmiş sınıfın omuzlarında yükselir. Ama bu süreklilik diyalektikdir, yani, iç yadsımalar ve bölünmeler yolu ile kendini oluşturur.» (s. 179).

Sosyalist sanat şöyle dursun, devrimci sanat bile henüz doğmaktadır. Doğması, gelişmesi, ne kadar sürecek? Oranlamak zor, ama «bu sanatın hiç olmazsa ilk dalgası, neden devrimden sonra doğan ve onu sürdüren genç kuşakla birlikte gelmesin?» (s. 229). Nedir ki Trotski bu satırları yazdığı zaman devrimden sonra dünyaya gelen Vosnezenski, Yevtuşenko, Soljenitsin, Yesenin - Volpin, Brodski ve daha nice sanatçılara yapılacak baskılar onlardan önce gelen kuşağa bile yapılmamakta idi. Devlet yönetiminde bulunmakta devam etseydi, Trotski de sanat siyasetini sertliğe doğru değiştirecek miydi? Devrimin başka alanlarında sertliğe eğilimli olduğu biliniyor. «Edebiyat ve Devrim» de, aksine, her fırsatla, hoşgörüye, anlayışa önem vererek geleceğin sanatını en geniş imkânlara açık olarak gösteriyor : «Yeni hayatı benimsemek ve bilmek için yeni sanatçı geçmişte evrinmiş bütün yöntemleri ve eylemleri kullanmaya zorunlu olacağı gibi bunlara bir çok yenilerini de katmak isteyecek.» (s. 236). Bunların hepsi dünyaya ve hayata karşı aktif bir davranışın içinde kaynaşacak, birleşecek. «Sosyalist sanat tragedyayı yeniden canlandıracak, tabiî tanrısız olarak. Komedyayı da yaşatacak, çünkü yeni insan gülmek isteyecek. Romana yeni hayat verecek. Lirik şiire her türlü hak tanıyacak, çünkü yeni insan eskilerden daha iyi,

daha güçlü bir sevgi duyacak, ve doğum ve ölüm sorunlarını da ele almak isteyecek... Yeni çağın şairi için tek koşul insanlığın düşüncelerini yeniden başka bir biçimde düşünmek, ve şimdiye kadar duyulanları da yeni bir biçimde duymak.» (s. 245). Böyle bir sanatın gelişmesi için önce teknik gelişme yolu ile ortadan açlık sorunu kaldırılacak. Her yeni sosyalist toplum Amerika'da gördüğümüz teknik gelişme hayranlığına kapılacak. Pasif doğa sevgisi sanattan kaybolacak, makine sanatçıları da etkileyecek. Bir gün insanla toplum, doğa ile makine arasındaki ikilikler, büyük sentezlerle çözümlenecektir. İşte o gün «ortalama insan tipi bir Aristo, bir Goethe, bir Marx yüceliğinde olacak. Ve bu dağların ardında yeni tepeler yükselecek.»

Daha Trotski bu sayfaları yazarken en ağır baskıya giden sıkı kontrol eğilimi belirmeye başlamıştı. On yıl sonra onun da bir belgesi var : 1935'de, «Sovyet Edebiyatının Sorunları» diye yayınlanan birinci Sovyet Yazarlar Kongresi'nin tutanakları. Kongrenin başkanı parti kodamanlarından, ve az sonra «Yejovçina» ismi ile dehşet saçacak olan büyük «temizleme»leri özendirenlerden Jdanov'du. Kongrede «kültür kalfaları», «ruh mühendisleri» gibi deyimler kullanıldığı gibi, «sosyalist gerçekçilik» deyimi de ilk olarak ortaya atıldı. Bu deyimi yaratan Jdanov değil, Gorki oldu : Yeni yöntem, burjuva sınıfının kusurlarını ortaya seren, ve bazan bu yüzden karamsar olan «eleştirici gerçekçiliğe» karşı, emekçi sınıfının hayatını, eylemlerini daima olumlu olarak gösteren bir sanat yöntemi olacaktı. Bu olumluluk Sovyet yazarlarına çok pahalıya mal oldu. Kongrede önemli konuşmalar yapanlar (Sovyet edebiyatı hakkında Gorki, dünya edebiyatı hakkında Radek, Sovyet şiiri hakkında Bukharin) bir çok başkaları gibi yok oldular. (Gorki'yi zehirlemekle suçlanan doktorlar Stalin'in ölümünden sonra

beraet ettiler. Ama ölümünün sebebi belirsiz kaldı.) Sosyalist gerçekçiliğin ürünleri tatmin edici olmadı, bu çizgi içerisinde kalan Sovyet edebiyatı tepelere yükseleceğine polis romanının, kovboy hikâyesinin seviyesine düştü. Yaratılan hava yazarların gelişmesini engelledi. Devrimden yarım yüzyıl sonra edebiyat sorunları çözümlenmiş değildir. Ancak baskı yolunun verimsiz, tıkanık bir yol olduğu bir kez daha belli oldu.

o

AMERİKA'DA DAĞLARCA'NIN ŞİİR KİTABI YAYINLANDI

Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan 114 seçme şiirin Türkçelerini ve İngilizcelerini bir araya getiren bir kitap, Amerika'da Pittsburgh Üniversitesi yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Dağlarca, Pittsburgh'daki Uluslararası Şiir Forumu'nun 1968 yılı şiir armağanını kazanmıştı. Yaşar Nabi Nayır, Prof. Suut Kemal Yetkin, Vedat Günyol, Prof. Fahir İz ve Memet Fuat'tan kurulu bir jüri, kendisini bu armağana oy birliğiyle aday göstermişti.

«Dağlarca'dan Seçme Şiirler», tek bir Türk şairinin eserini sunan en dolgun İngilizce kitap olmuştur. Dağlarca'nın sanatı hakkındaki önsözü Yaşar Nabi Nayır yazmıştır. Bütün şiirleri ve önsözü İngilizceye Princeton Üniversitesi'nde ve New York Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü olan Talât Sait Halman çevirmiştir.

Amerikan basınında ve edebiyat dergilerinde kitapla ilgili haber ve eleştiriler çıkmağa başlamaktadır. İlk yazı, Library Journal (Kütüphanelerin Dergisi)nde yayınlanmıştır. Prof. Ben W. Fuson'un yazdığı bu yazı, Dağlarca'nın «Hiç şüphesiz dünyanın bellibaşlı şairlerinden biri» olduğunu ve «akıllara durgunluk veren bir kapsam ve kudrete sahip bulunduğunu» söyleyerek ozanı övmektedir.

Bir Karikatür Üstüne

Söylesem tesiri yok, sussam gönül razı değil.

Sabahattin Eyuboğlu

Devrimcilerimiz arasındaki İnönü düşmanlığı yine, gericilerin ekmeğine yağ sürerek, bindiğimiz dalı kesme geleneğimizi sürdürerek, alabildiğine arttı bugünlerde. O kadar ki, değeri ve devrimciliği su götürmez bir karikatürcümüz Atatürk'ün ölüm yıldönümünde şöyle bir görüntü sunuyor halkımıza : Bir yanda Atatürk, bağımsızlık savaşındaki o güzelim yüzüyle Mustafa Kemal karşısında sevimsiz bir moruk, kuklamsı bir çeşit Mişon efendi olarak minnacık bir İnönü. Bir yanda heybetli bir dağ, öbür yanda meymenetsiz bir fare. Dağ bakıyor, bakıyor fareye ve : Tanıyamadım, diyor.

Bu karikatürü görmesem, ben de bir İnönü sabriyle, şimşekli havanın dağılmasını beklerdim. Ama bu kadar kıyasıya bir saldırının bir sanatçıdan gelmesi ciğerine işliyor insanın. Hayır sevgili karikatürcü, hele bir matem günü yapılır şey değil bu yaptığın. Doğru değil, haklı değil, gerçeklere uygun değil halka sunduğun yürekler acısı görüntü. Demokrasinin ister istemez yüze çıkardığı kötülüklere karşı duyduğun öfke yanıltıyor olmalı seni. Gülümserliğini yitirmemesi gereken düşüncene sorarım : Niçin Atatürk tanıyamaz olmuştur İnönü'yü : Kökten değişmemiş sosyal yapımızdan gelen kötülükleri askerce sindirme yoluna gitmemiş yada gidememiş olduğu için mi? İnönü'ye ve devletçi tutumuna karşı kendisinin tuttuğu, yerine getirdiği Celâl Bayar'a parti kurma olanağını verdiği, ve düştüğü ku-

yudan çıkarttığı için mi? Atatürk'ün kurduğu partinin önce faşizme kayışını, yenilgiden sonra, dağılıp gitmesini önleyerek, muhalefet liderliğinde çok kez Atatürk gibi tek başına kalarak o partiyi, bunca ihanetlere rağmen bugüne dek yaşattığı, ortanın solu tutumuna getirdiği, Bülent Ecevit gibi Atatürkçülüğü su götürmez, yaşamı ve düşüncesi tutarlı bir ülkücü gençle işbirliği yaptığı için mi? İkinci Dünya savaşında olduğu gibi bugün de, Atatürk'ün istediği gibi, çatışan devlerden hiç birinin buyruğuna girmemek için akla karayı seçtiği için mi? Bıçak kemiğe dayanmadıkça ordunun politikaya karışmamasını istediği için mi? Gerici, tutucu, çıkarcı güçlerin öldüremeyip ölmesine dua ettikleri için mi? Atatürk adına D.P.'yi yıkıp yerine A.P.'yi mahkûmların kızları, oğullarıyla getiren 27 Mayıcçıların hâlâ en güvenilir koruyucusu olduğu için mi?

Bunlara benzer daha çok şey sorabilirim sana, sevgili karikatürcü. Nasıl karşılık verirsin bilmem. Belki hiç karşılık vermeyerek sen de bir soru yağmuruna tutabilirsin beni : Atatürk'ün kovduğu kişileri İnönü geri çağırmadı mı? Millî Şef olmayı kabul etmedi mi? Kendi kurduğu, hayatının en güzel işi saydığı Köy Enstitüleri onun Cumhurbaşkanlığı sırasında yıkılmadı mı? Nice namuslu sol aydınlar onun zamanında hapislerde yatmadı mı? Atatürk'ün devrim ilkelerinden sapma onun zamanında başlamadı mı? Toprak reformunu yapmak elindeyken yapmayan o değil mi? Devrimci gençliği niçin bir tutup bir tutmuyor? Niçin onun bağımsızlık savaşına ön ayak olmuyor? Niçin bugünkü iktidara, Atatürk ilkelerini yıpratan bir iktidara, tutucuların iktidarına karşı koyacak yerde destek oluyor?

Bunlara benzer çok şey sorabilirsin sen de bana. Vereceğim karşılıkları geçerli de bulmayabilirsin. Tam bir anlaş-

maya varmamız gerekli de değil. Ama bir insan, hele İnönü gibi bir insan, Bağımsızlık Savaşı'nın ve yeni Türkiye'nin ikinci adamı bir öfkeyle harcanamaz böyle. Ölümünden önce Atatürk'ü de harcayanlar olmuştu bir öfkeyle : Sonradan pişman oldular ama. Atatürk de İnönü de o kadar büyük sorumlulukları öylesine bir cömertlikle yüklenmiş, yapabileceklerinin o kadar daha çoğunu yapmışlardır ki, onlara çuvaldız batıracak aydın kişinin kendisine iğne batırmadan yargıçlığa kalkmaması gerekir.

Kişisel duyuş ve görüşlerden, önyargılardan yüzde yüz kurtularak düşüneblimek hiç bir insanın harcı değildir. O kadarını özlemek doğru da değildir bence. İnsan, insanlıktan çıkmadan gerçekleştiremez bunu. İnönü üstüne konuşurken benim İstiklâl Savaşı'nda Kütahya'da İlkokul son sınıf öğrencisi olarak, onun Mehmetcikleri ne kadar insanca ordulaştırdığını, şehit tabutları altına girdiğini görmüş olmam benim doğru yargı vermeme engel olur da, bunları görmemiş olanın doğru yargı vermesini mi sağlar? Hiç de sağlamaz bence; ama yine de kişiselliğimizden sıyrılmaya çalışarak düşünelim :

Atatürk ve İnönü Bağımsızlık Savaşı'nın ve Yeni Türkiye'nin birbirini tamamlayan, biri coşkun öteki temkinli, biri yürü diyen, öteki yürüten, biri devrimci öteki evrimci, biri sezinleyen öteki uygulayan iki ayrılmaz kurucusu oldular. İkisinin de istediği dışarıdan ve içeriden sömürülmeyecek, imtiyazsız, sınıfsız bir halk devleti kurmaktı. Yapamadılar, yapamazlardı bunu. Önce sömüren sömürülen karışık da olsa, imparatorluğun yıkıntıları üstünde yeni bir millet kurmak gerekiyordu. Acı gerçeklerin içinden çıkmış yöneticiler olarak sosyal devrim yolunu tutmadılar, tutamadılar, tutamazlardı. Bu yönde bir bilinç ve özlem biriki-

mi yoktu toplumda. Sömüren sömürdüğünü, sömürülen sömürüldüğünü bilmedikten başka ikisi de aynı ihanetlere uğramış, aynı belâlardan kurtulmuşlardı. Kemiğe dayanan bıçağa karşı birleşip son güçlerini harcamış, eski dünyaları toptan yıkılmış insanları sonucu belirsiz bir iç savaşa sokmayacak kadar gerçekçi, barışçı ve akıllı kişilerdi Atatürk ve İnönü. Yapabilecekleri üst yapı devrimleriydi, onları yaptılar. Hem de nasıl? Eşine az raslanır bir tutarlılık, çabukluk, kesinlik, yerindelik ve yanılmazlıkla. Üstelik bunlardan herbiri sosyal devrime kapı açar, ışık tutar, özlem yaratır, birikim sağlar niteliktedir. Bu yoldan imtiyazsız sınıfsız bir toplum gerçekleştirilemezdi elbet, ama onu gerçekleştirecek gücler yetiştirilebilir.

Ne var ki, tutucu ve karşı - devrimcilere para silâhını kazandırmamak için tutulmuş olan devletçilik yolu, Atatürk'ün ölümünden bir hayli önce, amacının tam tersi bir yöne dönüvermişti. Sonradan D.P. yi ve A.P. yi besleyecek paralar birikmeğe, devletin malı deniz olmaya ve halkın devletten yılgınlığı için için sömürülmeye başlamıştı. Bu gidişi önlemek İnönü'nün elinde değildi, sevgili karikatürcü, ve önlemeye çalışmış olduğu içindir ki çıkarcıların, karşı devrimcilerin baş düşmanı, boy hedefi olmuş ve olmaktadır. Atatürk'ün tanıyamaz olduğunu söylediğin dürüst insan Atatürk'ün küflü ve örümcekli saray mirasçılarının bütün hıncını kendi üzerine çekmiştir. Onun için solcunun İnönü'ye çatması kadar sağcıyı sevindirecek bir şey olamaz. «Atatürk'ün sağ kalmış en sadık, en kurnaz, en ünlü kurmayını bir yokedelim, Atatürk konusunda zaten birbirine giren solcuları teker teker yoketmek işten değil». Böyle düşünür olsa gerektir çıkarcıların kurmayları.

Atatürk'le İnönü'nün arasını açmak Türk soluna ne

kazandırır bilmem; ama Türk sağının bundan neler kazandığını gördük ve görmekteyiz. Bu iki insanın güçleri birbirine öyle kenetlidir ki birine atılan ok ister istemez ötekini de yaralar; biri küçültülmekle öteki büyültülemez. Bu düşüncemi Türk solunda çok küçük bir azınlığın paylaşacağını biliyorum; ama her azınlıkta kalan düşüncenin yanlış olacağını hiçbir Atatürkçü ve hiçbir Solcu ileri süremez. Çoğu solcularımıza göre İnönü, D.P. yi de A.P. yi de başımıza getirip başımızdan şıp diye atılmalarını da önleyip Atatürk'ün bağımsız ve sömürgensiz Türkiye ülküsünden sapmıştır; iktidarda olsun olmasın işi gücü sosyal devrimleri ve devrimcileri kösteklemektir; Köy Enstitülerini vakitsiz, yanlış ve kötü niyetlerle kuran da odur, sonradan sola kaydıkları için kapatan da odur; Atatürk adına yapılan 27 Mayıs'a yeşil ışık yakan da odur sonradan kırmızı ışık yakan da. Neden derseniz, İnönü'nün içinde, kuyrukları birbirine değmeden dolaşan kırk tilki vardır.

Tek başıma da kalsam (ki çok şükür kalmış değilim) benim İnönü'nün çok yakınlarında elli yıldır yaşamış, görev almış, ama bir kez olsun kendisiyle konuşmamış ve son seçimlerde oyunu İşçi Partisi'ne vermiş bir Atatürkçü olarak, diyeceğim şudur : İnönü içinde hiç bir tilki dolaşmayan, dediğini düşünüp düşündüğünü söyleyen, özel yaşayışı ve politik davranışı birbirini tutan, olduğu gibi görünüp göründüğü gibi olan eşine az rastlanır devlet adamlarından biridir; her yaptığını Atatürk'ün de yapacağını düşünerek yapmış, her davranışının sorumluluğunu açıkça yüklenmiş, her düşündüğünü açıkça, içtenlikle söylemiştir. Onun davranışlarını da söylediklerini de beğenmemek, eleştirmek, hesap sormak hepimizin hakkıdır; ama onu olmadığı gibi göstermeye, aklından geçmeyen tilkilikleri yakıştırmaya, kimsenin hakkı yoktur, ayrıca İnönü'nün de doğru bildiği

yolda yürürken aldanma ve aldatılma tehlikelerini göze almak herkes kadar hakkıdır. İnsanları ve hakları bol keseden harcayacak bir durumda değiliz bugün Türkiye'de. Yolların en güzeli sosyal adalete giden yoldur; ama bu yolu kimsenin tekeline vermeyen Anayasamız da yasaların en güzelidir. Ne yalnız sivri aklı, ne yalnız sağduyuyu, ikisini birden, bir arada istiyor Anayasamız. Kesin olarak yasakladığı tek yol, dikta yoludur.

Anayasamızın öngördüğü sosyal devrimleri halkımız bilinçlenerek adım adım kendisi gerçekleştirecek. Buna inanmıyorsak halka güvenmiyoruz demektir. Güvenmeyince de onun adına devrimciliğe kalkmamalı insan. Demokrasimizin tek partili olmaktan niçin, nasıl, neler pahasına çıktığımızı unutarak geriye dönüvermek olacak iş mi? Daha seçmesini öğrenemedi diye halkın elinden seçme özgürlüğünü kim, kime güvenip kime dayanarak elinden alabilir artık? İnönü seçim yenilgilerinden, gerici saldırılardan yılarak halka güvenini yitirse, biçimsel, cici diye alay edilen demokrasi yolunda diretmekten vazgeçse Atatürk'e daha yakın, milletine daha yararlı mı olur? İç ve dış düşmanlarımızla İnönü'süz daha mı kolay savaşılır? Bu sorulara karşılık vermeden İnönü'ye atılan taş kendi başımızı yarabilir?

Acıpayam'dan Texas'a

Cavit Orhan Tütengil

Başlığı yanıltıcı olsa da bu bir gezi yazısı değildir. Fakat Türkiye'nin çeşitli alanlarını pençesine geçirmiş olan bir erozyonun Anaolu'nun bağrından ve ülkemizin geleceğinden koparıp sürüklediği yüzlerce çocuktan ikisinin düşündürücü yitişidir. Benzeri olaylar karşısında «seyirci» durumunda bulunan resmî çevrelerin yanı sıra ne çocuk dostlarından, ne de geleceğimize bekçilik etmesi gerekenlerden bir tepki vardır. Yıllardır süregelen bir tozkoparan fırtınasının alışkanlık yaratan «kanıksama» duyguları içinde alıp götürdükleri kimbilir ne vakte kadar sürüp gidecektir.

Türkiye'nin tarih kalıntıları gibi cansız, çoban köpeği ve Van kedisi gibi canlı, insan emeği ve «beyin ihracı» gibi kalkınmamızın temel taşı yitiklerine, yıllardır bir yenisi daha eklenmiştir. Çoğunluğunu Amerikalıların teşkil ettiği yabancılar, Türkiye'den ayrılırken «öksüz» çocuklarımızı ülkelerine götürmektedirler. Basınımıza yansıyan bu olayların gereken tepkilere yol açtığını söylemek güçtür. Bu «yitik»leri derinlemesine düşünmedikleri için belki de sevinçle karşılayanlar bile vardır. Adını, ulusunu, dilini, dinini ve kültürünü tamamen yitirerek başka bir ülkede yepyeni bir hüviyetle ortaya çıkacakların son örneği «Amerikalı Başçavuş P. C. Carter ile eşi Bessie»nin evlâtlık edinerek Texas'a götürdükleri Acıpayam'lı ikizlerdir.

Çocukların yeni annesi Yeşilköy Havaalanında şunları söylemiş : «Yaşariye ile Durali, Acıpayam'da çiftçilik yapan Ali ile Yaşar'ın ikizleridir. Genç kadın doğum yaptığı sı-

rada öldü. Ali, iki çocuğuyla yalnız kaldı... Konu komşu birleşip bir süre ikizleri yaşatmak için çalışmışlar. Fakat kısa bir zaman sonra ikizlerin sıhhati bozulmuş. Ali, iki çocuğunu kucağına alıp İzmir'in yolunu tutmuş. Çocuklarını göz yaşları içinde bir bakımevine bırakmış... Biz de çocuk sahibi olamıyorduk. Bir evlâtlık almaya karar verdik. Ali'nin bu hazin hikâyesini bakımevinden öğrendik ve Durali'yi istedik. Babası vermem diye tutturdu. Niçin diye sorduğumuz zaman, bize iki evlâdını birbirinden ayıramayacağını söyledi. O zaman biz de ikisini birden aldık. Onlar artık bizim canımızdan bir parça oldu».[1]

Ali oğlu Durali ile ikiz eşi Yaşariye Türkiye dramının bir kesitini bize bırakarak Texas'ın yolunu tutmuşlardır. Hayatta kalmaları için, bir geleneğe uyularak «Durali» ve «Yaşariye» adlarının verildiği görülen ikizlerin yaşamaları belki de sağlanmış, fakat Türkiye'de «dur»up «yaşa» - maları mümkün olamamıştır. Çünkü, bir süre ülkemizde bulunan bir yabancı Türkiye'den ayrılırken evlât edindiği bir çocuğu da birlikte götürebilir. İnanılması güç olsa da, yürürlükteki yasalarımızda velev ki evlât edinme evsafını haiz olsalar daki, yabancı uyrukluların evlât edinebileceğine veya edinemeyeceğine dair açık ve kesin bir hüküm» yoktur. Üstelik, yabancı uyrukluların evlât edinme işlemini kolaylaştırmak için — isterseniz «kitabına uydurmak» diye okuyunuz — «fahrî annelik» yapmayı «meslek» haline getiren «vasi»lerle yardımını esirgemeyen avukatlar da eksik değildir. Böylece, gereken «formalite» tamamlanarak birçok hallerde mahkemeden karar alınmaktadır. Netice olarak da çok küçük yurttaşlarımızın «vatandaşlık hakkı» kaldırılmış olmaktadır. Kâğıt üzerinde başka türlü görünse de gerçek budur.

Birkaç yıl önce bu konuyu bir yazımızda ele almış,

dosyalar üzerinde yaptığımız inceleme sonuçlarının yanı sıra olayın sosyal yanları üzerinde de durmuştuk. Adı geçen yazı şu cümlelerle sona eriyordu : «Bize kalırsa, Türkiye'nin öteki meseleleri gibi çocuk meselesi de Türkiye'de ve bütün çocuklarımız bakımından çözülmesi gereken bir meseledir. Yeraltı ve yerüstü servetlerimiz gibi insan varlığını ve emeğini de millî menfaatlerimiz için korumak ve değerlendirmek zorundayız. Bunu yapamadığımız takdirde bağrımıza taş basmamız mukadderdir ve söylemeye lüzum yoktur ki *(çıkar yol)* bu değildir. Bizim olan her şeye sahip olma bilinci geliştikçe uygun çözüm yollarının bulunması da kolaylaşacaktır. Tekrar edelim : Her meselemizin çözüm yeri Türkiye'dir ve meselelerimizi ehliyetle çözecek olanlar sadece bu yurdun insanlarıdır».[2]

Acıpayam'lı ikizler vesilesiyle konuya yeniden dönerken içimizde bir burukluk duyuyoruz. Tozkoparan fırtınasına benzettiğimiz «erozyon» nice değerlerimizi alıp götürmekte, yıkım alanı gün geçtikçe daralacağına, genişlemektedir. Bazılarımız için böylesi konular «küçük şeyler» arasındadır ve kendileri «büyük şeyler» peşindedirler. Eğer amaçları, «ayrıntı»ları bir yana iterek «sistem»e ulaşmakta haklı görülebilirler. Fakat «büyüklük»leri gereğince «büyük şeyler»e ilgi duyuyorlarsa bunun «aşağılık duygusu»ndan doğduğunu hatırlatmamız yerinde olur. Kendisini ülkesinin her şeyinden «sorumlu» sayıp ülkesine bütünüyle sahip çıkmadıkça belki «padişah» da olunabilir ama, «adam» olunamaz, «aydın» olunamaz.

---

[1] *Bk. Hürriyet Gazetesi, Acıpayamlı İkizler Teksaslı oldu, 2 Kasım 1969, s. 10.*

[2] *C. O. Tütengil, Cumhuriyet gazetesi, Çakıltaşları ve Çocuklarımız, 28 Şubat 1966, s. 2.*

Şişli - Harbiye

Rauf Mutluay

Nicedir niyetlenip de bitiremediğim araştırmalardan biri de «Edebiyatımızda Ankara». «Türk Romanının Kişileri» dizisi için başlayıp sonuçlandıramadığım bir de «Ankara» var elimde. Tıpkı bir insan kaderi, bir toplum katı, bir tarih sorunu, bir roman kahramanı gibi Ankara. Tabiî ki ilk esini Y. K. Karaosmanoğlu'nun romanından, yaşadığı dönemleri değerlendirme çabasında tutarlı bir çalışmayı izlemiş o yazarlık tutumundan geliyor. Başka...

Mustafa Kemal karargâhı için gerekli tek daktilo makinesini Osmanlı Bankasından ancak ödünç alarak işe girişebilen Halide Edip Adıvar'ın «Türk'ün Ateşle İmtihanı»; matbuat müdürü ve İstiklâl Mahkemesi sanığı M. Zekeriya Sertel'in «Hatırladıklarım»; Yunus Nadi'nin «İlk Günleri» ile «Büyük Millet Meclisi» aşamalarını anlattığı Ankara; Atatürk çevresinin gözlem ayrıntılarını veren «Çankaya» lar; Lord Kinross'un kitabında o kadar yer tutan yabancı gözü ile Anadolu başkenti, Aralof'un anıları... nihayet kuruluştaki bütün karışıklığı ve tedirginliği veren ilginç bir roman : «Ayaşlı ve Kiracıları»;.. Evet, bir de tarih içindeki şehre şairce ve özgün bir bakışın ürünü : «Beş Şehir»de Tanpınar'ın Ankara'sı... Hepsi ve daha başkaları, nicedir elimde. Ne zaman oluşup bitecek, ne zaman bir dokumanın bileşimine kavuşacak.. bilmiyorum.

Eski bir kentin yeniden değerlenişi, önem buluşu, büyüyüşü, yeniden doğusu, güçlenişi, yayılıp yanlış tutumlar-

da kullanılışı... Çeşitli aşamalarında Ankara, belki tek başına, bütün Türkiye'nin sorunlarını da özetleyebilir diye düşünmüştüm. Nicedir çalışırım bu konuya. Bu çabanın kazandırdığı bir tutumla da her günkü yollara, oturduğum semte, komşu mahallelere başka bir dikkatle bakma alışkanlığını edindim sanıyorum. Örneğin Karabük'ü gezdiğim zaman iyice rahatsız olduğumu hatırlıyorum; hiç bir tarih köşesi, hiç bir anısı, hiç bir geleneği,anıtı, titizlikle korumak isteyebileceği hiç bir değeri yoktu kentin. O kadar yakınındaki Safranbolu'nun, iri kepenkleri büyük rüzgârlara kapanmış mazgallı yapılarıyla bambaşka bir heybetle meydan okuyan o özgün kasabanın, ruhu yoktu onda. Yolları düzgün, sağlam, temiz, dik; yapıları yeni, düzenli... ama alabildiğine tatsızdı Karabük. Yavan bir tek düzelik içinde garip özentiler : düğünler, toplantılar, eğlenceler düzenlenen yapıya düşünmüş taşınmış özentili bir tabelâ asmıştılar: «Sosyal Bina». Bir de temeli yeni atılan büyük bir yapı yeri vardı, ne olacağını sordum, «İşçi Sarayı» dediler. Adlarını bulmamış, yakıştırma kelimelerle anılan anlamsız karışıklıklardı onlar, şimdi de öyle midir bilmiyorum.

Taksim - Şişli arasında, iki okulun gidiş gelişinde yıllarca yürüdüm. Tabiî gençlik yıllarının anılarına bağlı izlenimlerle, tabiî zaman zaman dostlukları en büyük tat olan kişilerle, tabiî birçok kez dalgın ve dikkatsiz yorgunluklarla.. Artık Taksim - Harbiye arasının o ağaçlı orta yolu, ilk İstanbul yıllarının özlemlerle, düşlerle, dileklerle dolu o güzel dostluk yolu yok. Özel otomobillerin «fiilî işgal»inde, adım atmak için cambazlıklar zorunda kaldığınız, iki taraflı taşıtlardan sakınacağınız anlamsız bir gürültü ve tıkanıklık orası. Bakılsa karşı yanı görünmez kalabalıklarla dolu; yerleşilmiş, kök salınmış, olup bitmiş bir yer orası. Hiç bir güzelliği yok artık. Geçelim...

Oysa Şişli - Harbiye arasında yeni bir oluşum var. Hemen yirmi yıl önce Depo'nun son durağında bitirip İstanbul'u, Mecidiyeköy dutluklarına dalardık. Şimdi «Taşıtlar Dairesi» sadece bir ara durak; ortada kalıp sıkışan Ermeni mezarlığından sonra yepyeni semtler, başını göğe çekmiş «şeddadî» yapılarla vızır vızır Boğaz yolu, ta ötede, tek başına uzun yıllar beklemiş olan «Asri Mezarlık»tan sonra bile sağa sola kök salan, kol atan «müteahhit» mahalleleri, Rumeli Kavağı'na işleyen 25 numara ile git git bitiremiyeceğiniz yeni yerleşme noktaları... Bununda yeri değil şimdi.

Çarşı başka bir şey. Tek tük dükkânlarla noktalanan küçük yollar, alt katları mağazalara dönüşen yoğun yerler... bir sıkıntıyı belirler. Ama Cadde-i Kebir — Doğru Yol — İstiklâl Caddesi — Beyoğlu zenginliğine özenen, onunla yarışan yeni bir çarşı doğuyor buralarda. Eskiden aynı boyda küçük vakıf dükkânları, bodrum katlardan bozulmuş odacıklarda esnaf kümelenmeleri vardı sadece. Vaktiyle buralarda yeni bir yerleşme özeninin uygulandığını belli eden, tek tük örneği kalmış birkaç bahçeli konak. Aslında ben söze, Halit Ziya Uşaklıgil'in «Kırık Hayatlar»ında anlattığı Şişli caddesini, doktor Ömer Behiç'in Beşiktaş'taki kayınpeder konağını bırakıp bu yolda yaptırdığı yeni köşke taşınırken yaptığı tasvir bölümünü anarak başlayacaktım. Sonra «Kiralık Konak»taki alagranfa Servet Beyin, Naim Efendi'nin Cihangir'inden buralara, Kâğıthane yolunda kurulmuş banyolu apartmanlara taşınmasını anlatacaktım. Gide gide mütareke İstanbul'una, ordu komutanı Mustafa Kemal'in, Beşiktaş'taki ana evinden uzak, buralarda kiraladığı bekâr evine geçecektim. Ucu nereye dayanacaktı bu örneklerin. Belki «Lüküs Hayat» operetinin Hâzım'ın sesiyle anılarımızda kalan bölümüne : «Şişli'de bir apartıman — Yoksa

eğer halin yaman — Nice kübik mobilyalar — Duvarda yağlı boyalar — İki tane otomobil — Biri açık biri değil — Ahçı, uşak, hizmetçiler — Dolu mutfak, dolu kiler...»

Çarşı başka bir şey. Bütün o eskisi yıkılıp yenileri yapılan yüksek apartmanlar, geniş yollar, yanyana dizilmiş özentili yapılar... her yerde bulunabilir; çarşı her yerde olmaz. Çarşıda bütün uygarlık görünümleri, kültür kesişmeleri, hayat düğümleri var. Çarşı şehrin en çok yaşayan yeri. Eviçlerinin nice gizli özelliklerine karşın çarşı apaçık ortada; dükkân adları, vitrinleri, eşyaları, alış veriş hızı, sürüm malı ve etkisiyle...

Vaktiyle Fatih - Harbiye bir yazarımıza, sadece bir tramvay hattı gibi değil bir kültür değişiminin, bunalımının, karşıtlığının örneği gibi görünmüştü. Köprü'nün böldüğü İstanbul'la Beyoğlu, alaturka dünya özellikleri ile alafrangaya özentinin getirdiği çatışma. Nice başka yazarımızın el attığı ana konulardan biri bu olmuştu hep.

Şimdi Şişli - Harbiye arasında neler yok. Cumhuriyet döneminde yapılmış tek camiine yönelen doğrultuda sağlı sollu dükkânlar karışıklığı. Bankalar bolluğu, ithalât firmaları, küçük tuhafiyecilerin yanıbaşında dallı budaklı büyük mağazalar, bir yüksek okulun apartman kalabalığı, vakıf kiralarına sığınmış yaşamaya direnen küçük nalburlar — manifaturacılar, iki eski küçük sinemanın ötesinde kurulmuş iki büyük yapıda İstanbul'un en büyük iki salonu; tersliğe bakın biri «Site», biri «Kent». «Orfe», «Luna», «Rio», «Elegan», «Elit», «Riviyera»....

Bu değil diyeceğim. Kaynağını batıdan alan bir kavramın adı da batılı olabilir. Bir pastahane, bir büyük otel, bir gazino, özentisi özür diye kabul edilerek belki adının yabancılığıyla hoş görülebilir. Nihayet burada yeni bir kuruluşun, kendine özellikler arayan, üstünlükler taslayan boş

bir böbürlenişi vardır denebilir.

Ama kültür hayatımızın; nicedir yerlilik, ulusallık, bir yerde de yerellik kılığına bürünen özentilerini nasıl değerlendirmeli? Halk oyunlarına verir göründüğümüz önem, halk türkülerine duyduğumuz sözümona ilgi, halk verimlerine duyduğumuzu sandığımız sevgi, sakın yalancı ve yetersiz bir yöneliş olmasın. Beyoğlu caddesinde iğde, keçi boynuzu, erik kurusu, pestil, susam helvası, cevizli sucuk satmak için açılmış turistik mağazalar gibi yalancı bir alış veriş içinde olmayalım? Bir dönemde tarihimizin anlamlı kelimeleri olmuş adları alıp kullanmakta nasıl bir bilinç var? Çikolata ve pasta sattığı halde baklava pişirmeyen bir yer «Tura», Amerikan eşyası süren bir mağaza «Yörük», lüks bir kokteyl yeri «Ocak», bir pastahane «Otağ», lüks bir konfeksiyon firması «Çul», bir hediyelik eşya dükkânı «Şadırvan»... adını alırsa ne olur? Hiç bir şey. Ama bu karşıtlıkta yanlış anlaşılan bir eğilim, kabaca yetinilen bir yerlilik davranışı var. Sanırım asıl bilinçsizlik burada. Sanat ve kültür alanındaki bu tür yalınkat özentilerden kurtulmak, «yabancı»ya aşırı değer verme davranışı yanında «yerli»ye böylesine yüzeyde yaslanır görünmek, belli başlı yanlışlıklarımızdan biri olmalıdır.

o

İlkel Toplum Uygar Toplum

Aşağıda okuyacağınız konuşma çağımızın en seçkin antropologlarından biri sayılan Claude Lévi - Strauss'un «İlkel toplum ve uygar toplum» konusundaki düşüncelerini özetlemektedir. Bu, 1959 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında Fransız Devlet Radyosu (R.T.F.) adına Goerges Charbonnier'in Claude Lévi - Strauss'la yaptığı onbir konuşmadan üçüncüsüdür. Claude Lévi - Strauss, antropoloji alanındaki çalışmalarında iki temel amacı öngörmüştür. Bunlardan biri, dil'in elverdiği ölçüde insan soyunun doğal durumdan kültür durumuna *geçişini temellendirmek; öteki ise ilkel toplumlarda efsane (myth) düşüncesi ile uygar toplumlarda gerçeğin yorumlandığı bilim çıkarımları arasındaki yapı farklarını çözümlemektir. Kısaca söylemek gerekirse, Lévi-Strauss, çağdaş bilimsel rasyonalizm ile ilkel toplumlardaki bilim öncesi efsane düzeni arasında ilişki kurmak, efsaneden çözüm'e geçişi temellendirmek çabasındadır. Bu çabaları,* La Pensée Sauvage *ve* Mythologiques *adlı büyük araştırmaları ile gerçekleştirmiştir.*

Claude Lévi - Strauss'un dikkate değer yapıtlarından biri de De Miel Aux Cendres (Baldan Küllere) adını taşıyanıdır. Bu kitapta Lévi - Strauss, Mythologiques'in birinci cildinde başladığı efsane çözümü işini, daha somut bir biçimde sürdürmektedir. 165 güney amerikan kızılderili efsanesinde bal ve tütün'e verilen sembolik, ve dinsel değerleri inceleyen Lévi - Strauss, bundan bir doğa nesnesi olan bal ile, bir kültür nesnesi saydığı tütün karşısında ilkel insanın düşünce yapısını bulup çıkarmaktadır. (H. Y.)

Georges Charbonnier : Bugün sizden ilkel toplumlarla uygar toplumlar arasında öngördüğünüz karşılaştırma üzerinde daha ayrıntılı bir biçimde durmanızı isteyeceğim. Bundan önceki konuşmamızda size sorduğum soruya yeniden döneceğim izin verirseniz.

Claude Lévi - Strauss : Uygar toplumlarla ilkel toplumlar arasındaki temel fark nedir? Yanılmıyorsam buydu sorunuz, değil mi? Bana kalırsa işe önce, birçok değişik ve somut biçimlerde beliren bir toplum kavramından başlamak gerek. Ama doğrusu, ben bir genellemeye bağlanıp kalmak istemiyorum. Bizim «ilkel toplum» adını verdiğimiz toplumlar, her soydan toplumsal örgütleri kapsarlar. Bu yüzden de iki ilkel toplum arasındaki farkların, en azından bir uygar toplumla bir ilkel toplum arasındaki fark ölçüsünde büyük olabileceğini belirtmek gerekir.

Önemle üzerinde durulması gereken konu, ilkel toplumların, bilinçli yada bilinçsiz olarak, toplumsal kuruluşun üyeleri arasında bir bölünme'yi önlemeye çalışmalarıdır. Oysaki uygar toplumlar, tam tersine, böyle bir bölünmenin isteklendirilmesi yoluyla batı uygarlığının gelişmesini sağlamışlardır. Bu durumun en kandırıcı örneklerini siyasal örgütlenmede buluyoruz. Bir genellemeye gitmeden belirteyim : ilkel toplumların birçoğunda siyasal bir örgütlenmenin ve temsil ilkesine dayanan hükümetlerle halk yönetimine dayanan hükümetlerin başlangıcını görmek mümkündür. Bu toplumlarda kararlar, halkın tümü tarafından yada toplumun önde gelen kişileri — sözgelimi klan başkanları ve din adamları — tarafından alınır. Bu soydan toplumlarda halk biraraya gelerek birbirlerine danışır ve oy kullanırlar. Ama tartışılan konularda bir çözüme varmak, ancak oybirliğinin sağlanmasıyla olur. Çünkü bu toplumlar, sözgelimi, bir seçimin sonunda seçimi kaybetmekten do-

ğan en ufak bir umut kırıklığı, kin yada seçimde desteklenmemiş olmanın getirdiği dargınlık gibi — birtakım duygular var olduğu sürece, bu duyguların, güçlü ve büyülü bir etkisi olacağına ve bununsa varılan sonuçları tehlikeye sokacağına inanmaktadırlar.

Bu yüzden bazı toplumlarda, — sözgelimi Güney denizi adaları halklarında — önemli bir karar alınmadan bir yada iki gün önce bir soy «tapınma törenleri» düzenlenir. Bir «savaş oyunu» niteliği taşıyan bu tapınma törenlerinin amacı, toplumun üyeleri arasında varolan kin ve düşmanlık duygularının giderilmesidir. Birbirleriyle dargın olan kişiler, bu savaş oyunları sırasında yalancıktan kavgaya tutuşurlar. Bu yöntemle, toplum içindeki anlaşmazlıklar temelden ortadan kaldırılır. Çünkü ancak bütün görüş ayrılıklarının ve düşmanlıkların giderilmesinden sonra yenilenen ve güçlenen toplum, oybirliği ile bir karar alacak ve toplumun bütününün birleşik istem'ini yansıtacak duruma gelebilir.

Georges Charbonnier : Yanlış anlamadımsa durum şöyle : verilen kararlardan bağımsız olarak, bir düşünce birliği söz konusu oluyor. Önce bir düşünce birliği yaratılıyor, sonra da bu birlik, alınacak kararlara uygulanıyor.

Claude Lévi - Strauss : Evet, doğru durum böyle. Düşünce birliği, toplumun, bir toplum olarak varolmaya devam edebilmesi için vazgeçilmez bir öge sayılıyor. Daha doğrusu düşünce birliği, toplum içinde bölünme tehlikesine ve bir hiyerarşi biçiminin yaratılması korkusuna karşı bir silâh olarak düşünülüyor. Kısaca söylemek gerekirse, ilkel toplumlarda azınlık yoktur.

Georges Charbonnier : Söylediklerinizde Rousseau'nun düşüncelerini seziyorum.

Claude Lévi - Strauss : Ne gibi?

Georges Charbonnier : Rousseau'nun tanımladığı an -

lamda düşünce birliği, çoğunluk tarafından alınan kararlara uyma konusunda oybirliğiyle varılan karardır. Bu da sizin demin belirttiğiniz kavrama uyuyor.

Claude Lévi - Strauss : Evet. Ama Rousseau, benim demin size verdiğim örnekler konusunda hiç bir şey bilmiyordu. İlkel toplumlarda siyasal örgütlenme ile ilgili konular, daha yeni yeni incelenmeye başlanmıştır. Üstelik Rousseau'nun elinde yeterli veriler de yoktu. Bununla birlikte Rousseau'nun, düşünce birliği'ni, bir toplumun varolması için teorik bir kaçınılmazlık saydığını da belirtmeliyim. Bu, ilkel toplumların sistemli bir biçimde uyguladıkları kurallardan biridir. Rousseau'nun karşılaştığı güçlükse, hukuk alanında geçerli biricik yasa olan oy birliği kuralından, mutlak çoğunluk ilkesine dayanılarak yapılan seçimlere geçişinde belli olmaktadır.

Georges Charbonnier : Rousseau, düşünce birliğini kabullenilmiş bir şey sayıyor : genel egemenlikten pay alabilmek için özgürlüğünden vazgeçiyor kişiler...

Claude Lévi - Strauss : Rousseau'ya göre genel istem (umumî irade) ne toplumun bütününün istemi ne de, belirli bir çoğunluğun belirli bir konuda beliren istemidir. Rousseau'nun genel istem'le öngördüğü, bireylerden herbirinin toplumun bir üyesi olarak varolabilmek için kabullendiği sürekli ve açığa vurulmamış olan karardır.

Georges Charbonnier : Evet, doğru. Biz bir karar alırken değil, ama alınan karara uymakta oybriliği durumundayız. Bu da bana, sizin tanımladığınız duruma çok yakın gibi geliyor.

Claude Lévi - Strauss : Söylediklerinize katılıyorum.

Georges Charbonnier : Bizim toplumlarımız konusundaki düşüncelerinizi incelersek şu sonuca varmak mümkündür sanırım : madem ki uygar toplumlar, açığa vurulmamış

bir bölünmeye dayanmadan görevlerini yapamıyorlar, öyleyse bizim toplum düzenimizde gerçek bir demokrasi kurulması söz konusu olamaz. Eğer farklar ve bölünmeler, düzenin işlemesi için kaçınılmaz ölçüde gerekliyse ve toplum varolmaya devam edebilmek için bu bölünme ve farkları korumak zorundaysa, bundan çıkan sonuç şu yada bu biçimde bir demokrasinin olanaksızlığı demektir.

Claude Lévi - Strauss : Doğrusu bu, antropologların ilgilendikleri konuların dışında kalan bir soru. İsterseniz başlangıçta sorduğunuz soruyu, açığa vurulmamış bölünmelerin ne ölçüde kaçınılmaz olduğu sorusunu yanıtlayayım. Gerçekten bir toplum hem bir makina hem de bu makina tarafından yapılan iş'e benzetilebilir. Bir buhar motörü olarak düzensizlik, ama bir makina olarak düzen yaratır. Bu ikili durum, yani düzen ve düzensizlik, antorojoloji dilinde, uygarlığın değerlendirilmesinde uygulanan ikili ölçünün karşılığıdır : bir yanda kültür, öte yanda toplum. Kültür derken, belirli bir uygarlığın üyelerinin dış evrenle olan ilişkilerini; toplumdan ise, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini öngörüyoruz. Kültür, örgütlenmeyi yaratır : toprağın sürülmesi, ev yapılması, eşya yapımı vb. gibi.

Georges Charbonnier : Durum böyleyse, toplum evrenden kopmuş demek olmuyor mu?

Claude Lévi - Strauss : Söyleyebileceğimiz şudur : bir toplum hem düzensizlik, hem de düzen yaratır. Düzen yaratma işi bir kültür durumudur. İlkel toplumlarla uygar toplumlar arasındaki fark da burada işte. İlkel halklar, kültürleri ile ancak bir hiç sayılabilecek ölçüde düzen yaratırlar. Bugünlerde bu gibi toplumlara, az gelişmiş ülkeler deniyor. Ama buna karşılık bir düzensizlik yaratmaları söz konusu değildir. Genel olarak bu gibi toplumlar mekanik, eşitliğe dayanan ve demin sözkonusu ettiğimiz düşünce

birliği ilkesine bağlı olan toplumlardır. Uygar toplumlarsa, kültürleri içinde büyük bir düzen sağlar, ama gerek siyasal çatışmalar ve gerekse toplumsal anlaşmazlıklar biçiminde büyük bir düzensizlik gösterirler. Bu düzensizlikse, ilkel toplumların vebadan kaçar gibi kaçındıkları bir durumdur.

Uygarlığın en önemli sorunlarından biri, toplumsal bölünmeleri olduğu gibi korumaktır. Gördüğümüz gibi bu bölünmeler önce kölelik, sonra serf'lik ve son olarak da proletaryanın yaratılması ile sağlama bağlanmıştır.

Emekçi sınıfın savaşı bu bölünmeleri ortadan kaldırmak amacına yöneldiğinden, bizim çağdaş toplumlarımız, sömürgecilik gibi yeni bir takım yöntemlerle bu bölünmeleri koruma olanakları aramak zorunda kalmıştır. Bunu da, ya kendi toplumu içinde yeni bölünmeler yaratmak, yada zorbalıkla egemenliğine el koyduğu halklara boyun eğdirmek yoluyla gerçekleştirmek; böylece yönetenler ve yönetilenler gibi bir bölünmeyi gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Demek ki bölünmeler birbirlerini götürmekte ve her kez yeni bir takım bölünmeler yaratmak durumunda kalınmaktadır. Bir toplum içinde yeni bölünmeler yaratılması işi olanaksızlaşınca da, daha karmaşık bölünmeler yürürlüğe konulmaktadır. Sömürge imparatorluklarını buna bir örnek olarak gösterebiliriz.

Demin bana, bu işin kaçınılmaz olup olmadığını sormuştunuz. Çağdaş toplumlarda gelişmeler ve büyük ölçüde bir toplumsal adaletin gerçekleşmesi, söz konusu ettiğimiz düzensizliğin toplum durumundan kültür durumuna geçirilmesine bağlı olabilir. Düşüncelerimi soyut bir biçimde anlatıyorum ama, aslında Saint - Simon'un söylediklerini tekrardan öteye gitmiyorum. Saint - Simon, «Modern çağların en önemli sorunu, insanların yönetiminden eşyanın yönetimine nasıl geçileceği sorunudur» demişti. Saint - Si -

mon'un sözündeki «insanların yönetimi» sözü bizim dilimizde toplum durumu'nu ve düzensizliğin artmasını; «eşyaların yönetimi» sözü ise kültür durumu'nu ve giderek daha da karmaşıklaşan bir düzenin gerçekleşmesini karşılamaktadır.

Ama şunu da belirteyim ki, geleceğin adalete dayanan toplumları ile antropologların inceledikleri toplumlar arasında her zaman göze çarpan bir fark olacaktır. Bunlardan ilki toplum durumu'nda, ikinciler ise kültür durumu'nda kalacaklardır hep. Sanayi uygarlığının insansızlaştırma alanında kötü etkileri vardır derken de, bunu kastediyoruz bizler.

(Çeviren : Hilmi Yavuz)

o

DEVRİM İÇİN HAREKET TİYATROSU

Üçyüzüncü oyununu oynayarak, kuruluşunun birinci yılını dolduran, ayrıca «Devrimci özü emekçi yığınlara götürdüğü ve en iyi biçimde aktardığı» gerekçesiyle DİSK'in Asaf Çiğiltepe ödülünü alan Devrim İçin Hareket Tiyatrosu sokak, kahve, sendika oyunlarının yanısıra salonda da oynamaya başladı.

Yeni oyunlarını her hafta yalnız Pazar, Pazartesi günleri saat 18.oo ve 21 de 2,5 liradan Aksaray (Pertevniyal Lisesi arkası) TÖS salonunda gösterecektir.

Değinmeler
I

Ahlâklı Olmak — *Vedat Günyol*

Yirmibeş yılın ötelerinde, çiçeği burnunda bir öğretmenim. Sarışın, ince, sevimli bir öğrencim var. Adını sanını bilemiyeceğim. Öğleden sonraki derslerde ara ki bulasın. Bir iki hafta böyle sürüp gitti bu dersi asmalar. Bir sabah dersinde sorguya çekivereyim dedim. «Kuran kurslarına gidiyorum, onun için gelemiyorum» dedi. Nedenini sordum. «Ahlâklı olmak istiyorum» diye karşılık verdi ve akan sular durdu. Düşündüm, bunca yıldır hâlâ düşünürüm : Bir gencin ahlâklı olma özlemi duyması ne güzel şeydi. Ahlâklı olmak istiyordu bu delikanlı, liseye daha yeni ayak basmış bu gencecik öğrenci. Oysa, sınıfta çok sessizdi, terbiyeliydi, saygılıydı. Ne var ki, derslere karşı ilgisizdi, benim dersime değil yalnız, bütün derslere karşı. Bir öğrenci için ahlâklı olmanın birinci koşulunun çalışmak olduğunu anlatmak istedim ama anlatamadım. İyi insan olmanın yolu, onca Kuran kurslarından geçiyordu çünkü. Büyükleri öyle belletmişlerdi ona. Yapacak bir şey yoktu. O günlerde, başta Ankara olmak üzere, Atatürk dönemine bir tepki olarak boy atmaya başlıyan dincilik, gericilik dalga dalga bütün yurdu sarmaya başlamıştı. Büyük haksızlıkların, devlet gölgesi altında yapılan hayasızca soygunların, solcu avının alabildiğine geliştiği bir dönemin başlarındaydık. Curnalleri, hapisleri göze almadan nasıl anlatabilirdim öğrencime ahlâk dediği şeyin altında, ekonomik nedenlerin yattığını, yoksulu yoksulluğunda, zengini zenginliğinde tutma yolunda dinin bir araç olarak kullanıldığını. Dünyada tek gerçeğin *insan* oldu-

ğunu, ahlâkın da insana saygı ile — yani ona insanca yaşama olanakları sağlamakla — başladığını nasıl anlatabilirdim. Diyebilir miydim ki, milyonlarca Türk insanının zararına, binbir düzen, binbir dolayla çalıp çırpıp zengin olan kimselerin, parasız pulsuzlara yükseklerden «Ahlâklı ol, çalma» demeleri ahlâksızlığın en büyüğüdür. Nasıl anlatabilirdim ona ve onun gibilere, uyumuş uyutulmuşlara, bir tüccarın bir memurdan, bir komisyoncunun bir sanatçıdan daha rahat yaşamasına ortam hazırlıyan bir toplum düzeninin, ahlâksız bir düzen olduğunu. Yurt gerçeklerine sırt çeviren, Türkiye'nin kapitalizmle kalkınamıyacağını bildiği halde bilmezlikten gelen, toprak reformunu tutmayan bir milletvekilinin; düşünerek doğruları bulabilecekken buna yanaşmıyan, yanaşanları köstekleyen, çelmeleyen, lekeleyen ve bütün bunları — küçük büyük — o batası rahatları uğruna yapan öğretmenlerin, yargıçların, savcıların, bakanların kakanların ahlâksızın ahlâksızı olduğunu söyleyemezdim. Ramazan aylarında yoksullara, evsiz barksızlara, çulsuz pulsuzlara iftar sofraları açıp adını iyiliksevere çıkarmaya çalışanların ne denli ahlâksız, insan onuruna ne denli saygısız olduklarını ben ve benim gibiler anlatabilseydik, 27 Mayıs sonrasında meydana çıkan — hâlâ de örtbas edilmeye çalışılan — nice gerçeği nice yıllar önce, okumuş okumamış, köylü kentli bütün halkımız öğrenmiş olurdu.

o

Ahlâk ve Mutluluk

Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*'nin bir yerinde (s. 167) «Halkın görüş ve düşünüşünü yükseltin, ahlâkı ve töreleri kendiliğinden arınır.» diyor. Halkın görüş ve düşünüşü nasıl yükseltilir, ona sosyal adalet ortamı içinde, en azından insan gibi yaşama olanakları sağlanmadan; insan gibi yaşıyabilmesi güvenek altına alınmadan?

Thomson Benjamin adında bir ingiliz soylusu, Rousseau'nun ölümünden onsekiz yıl sonra yayınladığı bir kitapta[1] bu gerçeği şöyle dile getiriyor :

«Düşük ahlâklı ve tek başlarına bırakılmış insanları mutlu yapmak için, genel olarak, önce onları erdemli kılmak gerektiği sanılır öteden beri. Ama, niçin bunun tersini yapmamalı? Niçin onları önce mutlu, sonra da erdemli kılmamalı?»

Erdemle mutluluk birbirinden ayrılmaz şeylerdir aslında. «Mutluluk erdemdir,» der Alain. Bir insanı erdemli mi yapmak istiyorsunuz, onu mutlu kılmakla başlayin işe. Hırsızların elini keserek toplumda erdem yaratmayı düşünen kafa ne kadar acınası bir kafadır. Asıl kesilesi el, hırsızlığın nedenlerine eğilmeyen, onu ortadan kaldıracak, namuslu, haklı bir düzen düşüncesine yanaşmıyanların elidir.

Din Sömürüsü

Bir hamal dostum var, soyadı Malıçok. Oysa, kol gücünden başka bir şeyi yok zavallının. Zavallılığı da yakıştırmam doğrusu Malıçok'a. Yirmisinde aslan gibi bir delikanlı. Alnının teriyle kazanır hayatını, Türkiye'nin bütün namuslu insanları gibi. Malı yoktur ama, gençliği vardır, onuru vardır. Her ay *Yeni Ufuklar*'ı ciltçiden alıp, Cağaloğlu'ndaki o hırdavatçı dükkânına benzeyen yönetim yerine getirir. Satılmamış dergileri, dizi dizi raflarda görünce hayıflanır, yüreği sızlar, acır bana.

Birkaç ay oluyor, bin ikiyüz dergiyi sırtlamış, kapıma dayandı. Paketleri indirdim. İçeri girdi Malıçok. Çay ısmarladım, karşılıklı sigaralarımızı tellendirdik. Konuşmaya baş-

---

[1] *Essays, Political, Economical, Philosophical, London 1796.*

ladık. Tedirgin görünüyordu. «Darılma abi, bir şey söyleyeceğib sana» dedi. «Darılmam» dedim. «Bak, dedi, seni severim, isterim ki sen de bastığın kitapları dergileri satasın. Ciltçide bir kitap var, birkaç ayda tam yedinci baskısı yapıldı. Hem de onbinlerce. Anadolu kapış kapış alıyor. Sen neden öyle satışı olan kitap basmazsın?» «Nedir o kitap?» diye sordum. «Din kitabı abi, istersen bir tane satın alıp getireyim sana», dedi.

Ok gibi fırladı. On dakika sonra, elinde bir kitap, çıka geldi. Kitabın adı : *İslâm, Prensipleri*. Üstünde *yedinci baskı* diye yazılıydı. Yazarı da bir doktor : Ali Kemal Belviranlı.

Kitabı okudum. Din sömürüsünün bundan daha iğrencine raslamadım. Bazı ibretlik örnekler vereyim : *Sualler ve Cevaplar* bölümünden : *«Nerden geldik, nereye gidiyoruz?* — Allah'ımızdan geldik, Allah'ımıza gidiyoruz. *Niçin geldik?* — Kulluk için. *Ne olarak geldik?* — Bütün insanlar, doğarlarken müslüman olarak doğarlar ve Dünyaya müslüman olarak gelirler. Biz de müslüman olarak doğduk ve müslüman olarak geldik. *Ne zamandan beri müslümanız?* — (Kâlû belâ) zamanından beri. *Akıllı insan, nasıl bir insandır?* — Akıllı insan; (Kâlû belâ)da, ilâhi huzurda verdiği kulluk sözüne, ömrü boyunca sâdık kalan, dürüst bir inanca, faziletli ve ahlâklı bir gidişe sahip olan insandır. *Dürüst inancı, faziletli ve ahlâklı gidişi, ne temin eder?* — (DİN) temin eder.» (s. 10 - 11).

«Fikir temizliği ne ile olur?» — Kuran prensiplerine bağlanmak, Dünya ve âhiret için faydalı, meşru, ibret verici ve huzur temin edici kitapları okumakla olur.» (s. 53).

«Aşı yaptırmak orucu bozar mı?» — Bozmaz. *Alt taraftan şırınga yapılırsa, oruç bozulur mu?* — Evet bozulur. (s.118).

«*12 yaşına yaklaşan bir kıza sahip olan anne* (aybaşı konusunda) *kızına öğüt verecek derecede bilgili değilse ne yapsın?* — Yüce Peygamberimizin bir Hadîs-i şerifinde : (İlm istemek — bilgili olmak — müslüman olan her erkek ve kadın için farzdır) buyurdular. Bu Hadîs-i şerife göre, müslüman olan her anne için, bu bilgileri öğrenmek mecburidir. Fakat burada belirtmek yerinde olur ki : bu hususta kabahatin çoğu; annelere, kız çocuklarına bu bilgileri öğretmeyen, onlara bu imkânları vermiyen ve hattâ onları okur yazar bile etmeyen; üstelik onların giyimlerine, iffetlerine, ibadetlerine sataşan, vatan ve millet sevgisinden mahrum, okul kaçkınlarının; veya gönlü ve midesi Moskova'ya ve İsrail'e bağlı diplomalı hainlerin ve ahbescilerin gurubunundur.» (s. 125).

«*Parasından çekinmiyenler için aybaşı günlerinde kullanılmak üzere kilot ve bez olarak bilhassa neleri tavsiye edersiniz?* — Bunlar için kilot olarak tuhafiye mağazalarında satılan ve hususî surette aybaşı günleri için yapılmış olan *Reglan Kilot*'u; bez olarak de eczanelerde bulunan ve gene buiş için yapılmış olan *Pak Band*'i tavsiye ederim. Reglan kilotun fiyatı : 15 liradır. Pak ise, 8 adedi : 4 liradır.» (s. 129).

Görüyorsunuz, sayın okuyucular, din sömürüsü ne denli iğrenç kılıklara bürünerek Anadolu içlerine kadar sızıyor. Kızına aybaşı konusunda bilgi veremiyen annelerin bilgisizliğini, midesiyle Moskova'ya ve İsrail'e bağlı aydınların yurt düşmanlığına bağlayan Dr. A. K. Belviranlı (Ekrem Şerif Egeli'nin öğrencisi olmasın sakın), don reklâmı yaparken midesiyle ne denli Amerika'ya bağlı olduğunu, bunu yaparken de (tabiî din adına) ne denli küçüldüğünü farkedemiyecek kadar zavallı bir insan olarak çıkıyor karşımıza!

o

Dincilerin Bilim Dediği

Atatürk'ün «Hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir» sözündeki bilim ile dincilerin bilim diye dillerine doladıkları *bilim* arasında yakından uzaktan bir ilişki var mı? Atatürk'ün bilim dediği, insan aklının en yüce ürünü olan olumlu bilimdir, hurafeye, kör inançlara yer vermeyen, deneye dayanan bilgidir. Kant : «Bilimlerde gerçekten bilimsel olan, matematik olandır» der. Atatürk'ün ve bütün aklı başında insanların bilimden anladıkları budur. Oysa, dincilerin bilim anlayışı bunun tam tersidir. İslâm dinin en büyük bilginlerinden sayılan Ahmet Farukî'nin mektuplarında şöyle bir kayıt var : «Halife Ömer şehit olunca, Abdullah İbni Ömer şöyle der : İlmin onda dokuzu Ömer ile beraber öldü. Bazılarının bu sözü anlamıyarak durakladıklarını görünce : «İlimden maksadım Allahu teâlâyı bilmektir» dedi.»[1]

Demek, dincilerce bilim, Tanrıyı bilmektir. Tanrıyı bilmek için tek yol, Kur'an yoludur. Kâtip Çelebi'ye bakılırsa, «Semere bakımından ilimlerin en şereflisi, Allah Sübhanehu ve taâlâyı, onun meleklerini ve kitaplarını ve peygamberlerini öğreten ilimle, buna yardımcı olan ilimlerdir; zira bu ilmin semeresi ebedî saadettir.»[2]

Görülüyor ki, dincilerin bilim kavramı, deneye dayanan kesin bilginin tam karşısındadır. «Din ihtimallere, bulanık fikirlere, vaadlere ve tehditlere, mucizelere ve ümitlere, nihayet söylentilere ve gerçekliği pozitif mtotlarla incelenmemiş ve ispat edilmemiş olaylara, müjdelere ve imana dayanır; görünmeyene, mistik hayal gücünün icatlarına

---

[1] *Eshab-ı Kiram, A. F. Serhendi, 2. Baskı.*

[2] *Kâtip Çelebi'den Seçmeler, Hz. O. Ş. Gökyay, M. Eğ. 1968. S. 207.*

ve sezgilerine, dogmatik bildirilere inanmak ve inandırmak gayreti, dinin ana ödevlerindendir.»[1]

o

Milliyet gazetesinin 21 Kasım 1969 günlü nüshasında Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın *Orucun Erdemleri* üstüne bir yazısında şu sözler beni hayli düşündürdü : «Bu dünyanın (âhiret için) bir ekim yeri olduğu düşünülerek oruç ibadetinin en feyizli bir yatırım olduğunu da bilginler açıklamaktadır». Bir süre yakından tanıdığım, doçentlik sınavları için üç ay boyunca Fransızcaya çalıştırdığım ve dünya nimetlerine ne denli bağlı ve düşkün olduğunu, Ahiretten çok dünya işlerine yatırım yaptığını bildiğim Karahan'ın, Türkiye gerçeklerine ne denli sırt çevirdiğini görmek çok hazin geldi bana.

o

Şimdi, bütün bu sözlerden sonra sana sesleniyorum, benim Ankara Gazi lisesindeki o sarışın, ince, terbiyeli, «ahlâklı olmak isteyen» sevgili öğrencim. Kur'an kurslarında aradığın ahlâklılığı buldun mu, bilmek istiyorum. Hiçbir zaman içine sindiremeyeceğin o arapça kelimelerin derin ve büyük anlamlarından Türkiye'nin gerçeklerine erebildin mi? Türkiye'nin dinle değil, bilgi ile, dürüstlükle, vicdanla, sosyal adaletle kalkınabileceği gerçeğine varabildin mi? Varamadınsa, zararı yok. Bu gerçeğe eren nice nice yiğit delikanlılar yetişiyor şimdi. Hayıflanmaya değmez.

---

[1] *Cemil Sena,* Hazreti Muhammed'in Felsefesi, *s. 313. Okat Yayınevi, 1967.*

Değinme :

Bir Kitab Üstüne İki Yazı

M. Başaran

Dünya görüşleri, sanat anlayışları değişik olacağına göre aynı yapıta baksalar da yargıları farklı olacaktır eleştirmenlerin. Bunu doğal saymak gerek. Birinin göğe çıkardığını öbürü beğenmeyebilir. Gene de ölçü kaçırılmamalı diyeceksiniz. Orası öyle... Ne var ki dileğe uymuyor gerçek. Büsbütün şaşırtıcı, açıklanması güç, neye yorulacağı kestirilemeyen yargılarla karşılaşılıyor bazan.

1967 yılında Fakir Baykurt'un iki romanı yayınlanmıştı; bakın Bay Alangu Varlık 1968 Yıllığı'nda bunu nasıl duyuruyor :

«Fakir Baykurt'un da iki romanını birden yayınlama fırsatı bulduğu görüldü. Okuyucularının çoğunluğunun örgütlenmiş öğretmen kitleleri arasında bulunuşu, ona, başkalarında bulunmayan bazı özel yayın imkânları kazandırdığı sanılmaktadır.»

Bay Alangu Fakir'in «okuyucularının çoğunluğunun örgütlenmiş öğretmen kitleleri arasında bulunuşu»nu nasıl saptamış bilmiyoruz. Dediği doğruysa, yani keramet TÖS'ün başkanı oluşundaysa yazarların işi kolaylaşıyor demektir. Bir biçimine getirip örgütlenmiş bir kitlenin başına geçtiler mi tamam; şıp diye «özel yayın imkânları» kazanırlar hemen.

Bay Alangu aynı tanıtma yazısında *Kaplumbağalar* romanının bildirisine de takılmış :

«Türkiye'nin yeniden kuruluş ve kalkınmasını köylü-

lere ve öncülük yolundaki liderliğini de köy öğretmenliğine bağlarken, eski mesajını sürdürmekte direniyor» diyor.

Bu da acele ve eksik bir saptama, eksik ya konumuz o değil. Aynı kitap üstüne yazılmış iki yazıyı gözden geçirmeğe çalışacağız biz.

Şimdi de Yeni Ufuklar'ın Ekim 1969 sayısında yayınlanan «Kaplumbağaları Okurken» adlı yazıda kitabın bildirisi üstüne varılan yargıya bakalım :

«Baykurt, Kaplumbağalar'da ilk defa hocasız, camisiz bir islâm - Türk köyünü işleyerek doğada tek başına kalmış en küçük toplumda kendi yolunu sağduyu ile nasıl bulmuş olduğunu anlatmaktadır». Hem de «Yakın politikanın o kadar kötüye kullandığı, edebiyat yorumlarının köy kalkınması için vazgeçilmez saydıkları Hoca - Öğretmen - Muhtar işbirliğinin ötesinde yeni bir teklifle».

Bay Alangu (Baykurt'un) «Hele topraktan öğrenip kitapsız bilen» köylülerin cevherindeki üstünlüğünü anlatırken içine düştüğü «Köy Enstitülerinin kuruluş devresinden kalma temelsiz propaganda yanılmaları» derken, Rauf Mutluay «(Baykurt) Köyn Enstitülerinin umudunu hiç kırmamış bir gönüllüsü olarak, köye getirilecek her şeyin köyde, köy için, köylü tarafından yetiştirilmesini ister. Şüphesiz iyice kullanılmamış ana kaynaktır bu ve başka ülkelerde umut verir» düşüncesinde. Bu düşüncesini Mao'nun Kültür İhtilâli adlı yapıttan bir alıntıyla pekiştirmektedir. O alıntının son satırlarını buraya ekliyelim : «(Mao) Stalin'in kulluğundan kurtulur kurtulmaz yani parti bürokrasisi ve ideolojisine boş verip doğrudan doğruya kendi başına hareket edip köylere ve köylü yığınlarına yol verdiğinde çabaları birden başarıya ulaştı. Özellikle, inanmamamız için sebep yok, ayaklarını sağlam bir yere bastığını anladı.»

Demek ki bizim gibi sanayileşmemiş ülkelerde «ye-

niden kuruluş ve kalkınmada» köylü sağlam dayanak sayılabilirmiş.

Bay Alangu kesin bir yargı ile bitiriyor tanıtmasını :

«Türkiye'nin sorunları ve gerçekleri artık iyice ortaya dökülüp kitaplara geçtiği halde, yazarın hâlâ bu saplantılardan kurtulamayışı, anlatım yolunda ulaştığı aşamadan sonra, artık daha göze çarpar bir aykırılık içinde görünü - yor.» (Varlık Yıllığı, 1968, Sf : 66).

Mutluay'ın Yeni Ufuklar'daki yazısı da şöyle sona eriyor :

«Kaplumbağalar'ı okurken hem büyük bir edebiyat eserinin yapısından gelen, hem bilmediğimizi kabul etme - miz gereken yurt gerçeklerinden gelen yeni ve güçlü bir çağrının coşkusunu duydum. Sarsan, yeniden düşündüren bir ülkünün inancına katılmakta geç kaldığımızı belirten etkili bir çağrı.» (...) (Yeni Ufuklar, Ekim 1969).

İşte böyle sayın okuyucular... Ne dersiniz, acaba Bay Alangu da mı bir «saplantı» içinde?

o

Göl Durgun Mu?

Selim İleri

Dost dergisinin Ekim 1969 sayısında İlhami Soysal «Durgun Göl»ü yazmış. Günlük gazete yazarlarının yakından izledikleri edebiyatı sık sık yazılarına konu yapmaları, yüzde yüz, yararlı oluyor. En azından edebiyatçının sesini bir türlü yöneltemediği çoğunlukla ilişki kurabilmeleri için. Ama bu kez Soysal, «gocunmalı gücenmeli ve görünen köylü» bir yazı yazmış. Düzyazıya da değinmiş şiiri ön plânda tutarken. Özetlersek bir tek cümlesi bütün «Durgun Göl»-ün içeriğini veriyor : «Ama söyleyin, şu beş on yıldır, şöyle okuduğunuzda sizi ta derinden sarsan, işte şiir bu be dedirten, güldür güldür ses getiren bir şiir okudunuz mu?» Alınacaklar çıkacak elbet, diyor ardından da. Sonra da yanılıp yanılmadığını soruyor. Bu çok ince, alçakgönüllü soruyu sormasaydı şiiri seven bir okur olarak karşılık vermemin hiç değeri olmazdı herhalde.

«Beş, on yıldır» deyişi kaba taslak bir tarih veriş. Belki de 1960 sonrasını ele alıyor Soysal. İlk Behçet Necatigil'i hatırlıyor kişi, ister istemez :

SOLGUN BİR GÜL DOKUNUNCA

Çoklarından düşüyor da bunca
Görmüyor gelip geçenler
Eğilip alıyorum
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Ya büyük şehirlerin birinde
Geziniyor kalabalık duraklarda
Ya yurdun uzak bir yerinde
Kahve, otel köşesinde
Nereye gitse bu akşam vakti
Ellerini ceplerine sokuyor
Sigaralar, kâğıtlar
Arasından kayıyor usulca
Eğilip alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Yada yalnız bir kızın
Sildiği dudak boyasında
Eşiğinde yine yorgun gecenin
Başını yastıklara koyunca.

Kimi de gün ortasında yanıma sokuluyor
En çok güz ayları ve yağmur yağınca
Alçalır ya bir bulut, o hüzün bulutunda.
Uzanıp alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Ellerde, dudaklarda, ıssız yazılarda
Akşamlara gerili ağlara takılıyor
Yaralı hayvanlar gibi soluyor
Bunalıyor, kaçıp gitmek istiyor
Yollar, yada anılar boyunca.

Alıp alıp geliyorum, uyumuyor bütün gece
Kımıldıyor karanlıkta, ne zaman dokunsam
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Yaz Dönemi kitabından, 1963'te yayınlanmış. İyiliklerin, insanca yaşamaların, umuların yenilgisi karşısında kendine özgü kırık söyleyişiyle başkaldırmış şair. Kimsenin önemsemediği bir neni (belki devrimi, belki iç burkuntusunu) gül simgesiyle dile getiriyor. Tutuk, titrek; ama okuru coşturarak, yüreğinden vurarak. Az şey mi bu. Yazıldığı dönemde etki uyandırmış, üzerinde çokça konuşulmuş. Geçerliğini bugün de koruyor.

Soysal'ın adını andığı şairler arasında Oktay Rifat var. Oktay Rifat şu son beş on yılda en güzel şiirlerini yazdı bence. Toplumculuk kavramını dillendirirken sanatını propaganda aracı yapmadı; tersine, belirli düzeyin üzerindeydi hep. Melih Cevdet *Kolları Bağlı Odysseus*'da insanı yeniden doğayla birleştirmek isterken «durgun göl»ü hiç mi bulandırmadı. İki üç kuşak öncesinin bu doruk şairleri bir yana; İkinci Yeni'den Cemal Süreya, Turgut Uyar son aylarda yazdıklarıyla yalnız yeter okuru «ta içinden sarsmaya». Gülten Akın bir de. Ataol Behramoğlu, İsmet Özel üniversite olaylarında dizeleriyle öğrencileri bayağı etkilemiş ve hattâ içlerindeki insanlık damarını kışkırtmış şairler. *Evet, İsyan* adı gölde beklenmedik bir dalga.

Şiirin neden az okunduğuna gelince; Mehmet Doğan, Yeni Dergi Kasım 1969'da enine boyuna, çekici bir anlatımla inceledi bunu. Türk okurunun açlıkla beklediği temel felsefe yapıtları — ve özellikle marksçı öğreti ürünleri — ancak 1960'dan sonra yayınlandı. Şairin, hikâyecinin okura ayak uydurmaya çalıştığı hızlı bir dönemde «Solgun Bir Gül Dokununca»yı yazmak — yazabilmek — alkışlanmaya değer uğraşlardandı yanılmıyorsam. Üstelik hemen arkasından Asya Üretim Biçimi sorunu, halkla nicedir kurulamayan dostluk bağı eylemleri, öğrencilerin haklarını arayışta bilerek yanlış yola saptırılmış yalnız kaderleri yazarı bile

kendi sanat dalından uzaklaştırmış ögeler. Demek istediğim; göl durgun gibi gözükebilir, ama okur toplulukları geriye döndükçe dalgaların hiç de ölü olmadığını görecekler. Hikâyeciler günsel olaylardan etki gücü çok sanat ürünleri verme yolunda. Şairler bir süredir yapıyor zaten bunu. Orta burjuva tabakasını hümanizmadan sosyalizme kaydırmakta diri, açık bir çabayı şiir - hikâye alanında görmüyor mu Soysal? Eş - dost şairin gocunacağını söylüyor. Şiir sever bir okur olarak ben gücendim, haksızlık yaptığı için salt.

o

BİZE GELEN ESERLER

- o *Piramidin Tabanı* (Köy Enstitüleri ve Tonguç) : Hürrem Arman, Anılar 1, Ankara 1969. 20 TL.
- o *Kaput* : Malaparte. Çeviren : Zühal Avcı. Toplum yayınevi. İstanbul 1969. 15 TL.
- o *Sultan Döşeği* (Tarihî roman) : Mehmet Seyda, Atlas Kitabevi, İstanbul 1969. 7,5 TL.
- o *Türkiye Raporu* : Türkiye Maden - İş Sendikası. İstanbul 1969.
- o *Nisan Yağmuru* (Şiirler) : Celâl Arabacıoğlu. Güney Yayınları, İstanbul 1969. 5 TL.
- o *Ece Şairler Toplantısı* : Toplayan : İsa Kayacan. Ankara, 1969. 4 TL.
- o *Gül* (Şiirler) : Yasin Yavaş. 4 TL.

On Kasım

Talayhan Soytürk

Constantine ilinde yapılagelen gösterilerin birinde «Sidi El Kittani İmamı» yenilikçi Fransız Cezair'i düzenine uyarak, Cezair'in müslüman kadınlarına aşağıdaki konuşmayı yapmıştır :

«Bu yenileşmede kadının ağır basan yönü küçümsenemez. Sen Cezair'li kadın, bilmiş ol ki, Yeni Cezair'in geleceğinde kendine düşen görevi yerine getirme sırasının şimdi sende olduğunu bil!

İslâm dini senin, kardeşinin, eşinin, çocuklarının insanlık ilişki ve görevlerinde eşitliği asal kabul etmiştir.

Sen, kızkardeşimiz, sen şuna buna alınıp satılacak bir eşya değilsin! Şunu bil ki, sokakta olsun evde olsun, çocuklarımızın eğitiminde gerçek yetkili sensin. Senin olan yeri yadsıyanlar karşısında gene sen varsın. Yüzünü örten dokumanın, o gerçek - dışı, o aşırı yobazlığın sürdürdüğü peçenin müslümanlıkla hiç bir bağlantısı yoktur. Kendini bilme, doğruları görme denildiği gibi o saydam gidip gelmenin altında değildir.»

(*Le Monde,* 1958)

Anıt - Kabir'den başı eğik, küçük adımlarla utançlı çıkarken; siz, dimdik er adımlarıyle yanımdan geçip Mozole'nin önünde duran, baş eğen ve aynı düzenceyle geri dönen beyaz giysili Anne! Temmuz sıcaklığı, ikimizi de aynı sevgi ile kucaklamıştı Anıttepe'de. Biliyorum. Ve gene biliyorum ki, sizinkisi daha ağır olanıydı. Bunu oldukça iyi anlıyorum bugün. Oldukça daha iyi..

(Ankara, 1969)

Umut Türküsü

Yoksa hep böyle olduğu yerde mi kalacak
Son devir gelip çatıncaya dek?[1]

Hüseyin Erdem

Örnek tepede yıkım vardı. Kondularını başlarına yıkıyorlardı insanların...

Giresun'dan gelmişti adamın biri. Yokmuş tutunacak dalı, sürecek toprağı ve başını sokacak bir yeri. Toplamış tasını tarağını ve göçmüştü büyük şehre büyük umutla.

Bir başkası İsparta'dan.

Ve depremden kaçan Vartolular, Hınıslılar. Geçmemişti gönderilen yardım ellerine. Örnektepe'ye birer kondu konduruvermişlerdi. Ama Tanrı'dan da azgın çıkmıştı yöneticiler, belediyeciler ve polisler.

Yahudi mezarlığıydı burası, yıllar önce. Mezarların taşları bile yoktu, kalmamıştı. Ve binbeşyüzer lira almışlardı aile başına karakolda. Yıkmayız demişlerdi. Oysa yıkılmıştı konduları, kırılmıştı biriketleri ve mezar taşları arasında yürüyen ölüler vardı. Bezgindi yüzleri.

Beş çocukluydu Mirza hâmile karısıyla. Birer bozkır çiçeğiydi çocuklar boyunları bükük, beton üzerinde titreşen. Biz insan değil miyiz diyordu Mirza; Varto'da deprem burada polisler... Nah şurdan şuraya gitmem kanımı akıtsalar diyordu karısı Halime. Kocası Demir - Döküm grevindeyken polislere ilk taşı atan Halime imiş. Kondu yıkımında polisi jipten çıkarıp döğen yine o. Yiğitti Halime kadın ince saç örgüleriyle. Ezilmişti yıllarca ama yeni başlamıştı savaşa, ezenlere karşı. İnançlıydı ve umut doluydu.

Bir odalıydı konduları, üç mezar üzerine kurmuşlardı.

Ve yıkımda açılmıştı mezarların üzeri. Mermerler, kemik - ler; kol - bacak kemikleri ve bir kenarda üç - dört altın diş. Korkudan ve soğuktan titreşen birbirlerine sokulan ço-cuklar.

Gözlerim kararmıştı... Başım dönüyordu. Etrafımda dö-nen kemikler, altın dişler, korkan titreşen çocuk yüzleri, Halime kadın ve gözlerindeki yaşlar... Neredeydik bilmiyo-rum ama benim insanlarımdı bunlar. Tanıyordum hepsini. Bir başka yerde görmüştüm onları?! Uzakta, dağların ar - dında...

Bir ırmak akıyordu kayalar arasından. Yüce dağlar ye-şilimsi, morumsu, yükseklerde grimsiydi bulutla birlik. Ka-ranlığın basmamış, olaki tan vaktiydi olaki gün doğacaktı dağlara. Özgürlüğe dağlar üzerindeki.

Bir ağaç ırmaktan öteydi biraz, yalnızlığı betimleyen, bir başına. Sonra yemyeşil çayır....

Delicesine akan ırmak beyaz, duruydu başlarken ak - maya. Aktıkça değişiyordu gerçeğe götüren ırmak. Her çı-ğırında bir başka yorumla akıyordu. Yeşildi bir yerinde ça-yırlarla birlik, sonra bozbulanıktı bozkırlarla birlik. Sonra bir ip, kalın, upuzun. Ve bir kayık. Ve altı - yedi kişiydik. İpi bağladık ağaca, bir ucunu da kayığa. Kayıktaydık ve gidiyorduk altı - yedi kişi akıntıyla birlik, ırmakla birlik. Bazen coşuyor ırmak, delicesine alıp götürüyordu bizi, kaya-lar arasından. Derken birden yoruluyordu bozbulanık akar-ken bozkırla birlik.

Varıyorduk bir yerlere ırmakla. Kayık ırmakta ve biz karadaydık şimdi altı - yedi kişi. Kayalara koşuyorduk.

Kayalar tepecikler ülkesi burası uzanan alabildiğine, karşı dağın yamacında biten. Sonra kayalara çıkıyor, tepe-lere tırmanıyorduk. Ve tepenin birinde bir yol bulmuştuk tepenin içine inen. İnmiştik aşağıya. Bir gedik çıkmıştı

karşımıza, başımızı uzatmıştık...

Bir kadın...

Bir beşikte bebek beliyordu. Ağlıyor mu söylüyor muydu yanık bir sesle?! Solmuş bir puşunun sardığı fes altında en aşağı otuz örgülü saç. Yüzü beşiğe dönük, saç örgüleri ağlıyordu kadının. Başını kaldırmıştı birden. Kırışmış sert bir yüz. Korkan soran gözler; kara, kapkara gözler. Masaya benzer bir şeyin üzerinde bir kuru kafa... Korkuyor kaçıyorduk altı - yedi kişi. Ellerini uzatıyordu ardımızdan kadın. Anlamadığımız bir dille konuşuyordu bağırıyordu. Kaçıyorduk...

Ardımızda oturak kafalı adamlar vardı. Ve ellerinde sopalar... Patlamalar, dumanlar. Fakat bir süre sonra tükeniveriyordu ardımızda oturak kafalılar. Bir şeyler kovalıyorduk bu kez... Ardımızda Örnektepelilerle, Vartolularla, Giresunlular ve Sivaslılarla. Bir türküydük şimdi çağlayan, umutla bakan yarına.

---

[1] *Memûzin Ehmedê Xanî. Çev. : Mehmet Emin Bozarslan. s. 53.*

Atatürk'ün Sofrasında

Aşağıdaki iki parça, İzmir'in kurtuluşundan onbeş gün sonra, Türkiye'ye gelen Fransız yazarı Berthe - Gaulis'in La Nouvelle Turquie *(1924) adlı eserinden alınmıştır. Bursa'da bir otel salonu. Mustafa Kemal paşa, İsmet, Kâzım paşalar, yazar, Yahya Kemal ve dâvetliler.. Konuşmalar Lozan konferansı üstünde toplanmış. Bir ara Mustafa Kemal sözü keser...*

«Bırakalım, biraz da şairler konuşsun» dedi Mustafa Kemal. Yahya Kemal'in şiirlerini ben de dinlemek istiyordum. Şair ayağa kalktı, güçlü ve güzel sesiyle son şiirini okumaya başladı, âdeta şarkı söylercesine, hecelere inanılmaz bir gürleyiş katarak. Türkçenin şaşılası bir ses yumuşaklığı ve tonu vardı. Ruşen Eşref yanımda oturuyor, hiç bekletmeden şiiri Fransızcaya aktarıyordu. Mustafa Kemal şiiri düzeltiyor, beğendiği yerleri tekrarlıyor, yada zaman zaman eleştiriyordu, o her zamanki alaylı edasıyla :

S E S

«Türk şairi Boğaziçi'ne dönüyor. Ölümden kurtulmuş ve Boğaz'da batan güneşin karşısında huzura varmıştır.»[1]

---

[1] *Ruşen Eşref'in keyfince Fransızcaya çevirdiği şiirle,* Ses *şiirinin pek az benzerliği var. Şiirin aslı şu : Coşmuş yine akşam uzak hatırasiyle / Aksetti uyanmış tepelerden sırasiyle / Dağ, dağ, o güzel ses bütün etrafı gezindi / Görmüş ve geçirmiş denizin kalbine sindi / Ani bir üzüntüyle*

— Türk güneşi batmaz diyor, emredercesine Mustafa Kemal.

Yahya Kemal devam ediyor :

«Kayıktan bir ses, kanatlı bir şarkı Boğaz'ın tepelerinde yükselmekte. Kandilli ile Bebek arasında ölmekte. Ölümden kurtulmuş olan şair sevgilisine bakıyor : Elinde kızıl bir kadeh, ağzında pembe bir gül var...»

Paşa, ikinci kez, o pek sevdiği şairi susturdu :

«Kızıl gül, ölüm, aşk, Boğaziçi! Ah şu şairler! Ne mümkün yola getirmek onları!»[1]

o

Bursa'da bir sinema salonu. Çarşaflı ilkokul öğretmenlerinin doldurduğu bu salonda Mustafa Kemal, sahnenin orta yerinde asılı duran koca bir Türk bayrağının önünde, sesleniyor onlara.

Mustafa Kemal ayaktaydı ve konuşuyordu. Kadınlar ağlıyorlardı, hıçkıra hıçkıra. Paşa onlara şöyle diyordu : «Büyük, çok büyük bir savaş kazandık, hem de tam kazandık. Ama sizler yardımımıza gelmezseniz, hiçbir işe yaramaz bu başarı. Eğitim savaşını kazanın, bizim yaptığımızdan daha çoğunu yapmış olursunuz memleketinize. Sizlere güveni-

---

bu rüyadan uyandım / Birden o alev gömleği giymiş gibi yandım / Her yerde o, hem aynı bakış, aynı emelde / Bir kanlı gül ağzında ve mey kâsesi elde.

[1] *Mustafa Kemal burada, şaire çatıyor. O şair ki, Türkiye'nin ölüm kalım savaşı içinde yaşamasına rağmen, o savaştan bir tek kelime etmemiştir. Divan şiirine gönlünü kaptırmış, gül, bülbül teraneleri içinde yuvarlanan Yahya Kemal'i ne kibar, ne soyluca eleştirmiş Kemal Paşa!*

yorum.»

Bu insanların paşayı gönülden dinlerken duydukları coşkuyu hiçbir şey anlatamazdı. Paşalarına karşı duydukları hayranlığı, salonu bir süre kaplayan mırıltılarla dile getirdiler.

Mustafa Kemal, bu kez erkek öğretmenlere döndü :

«Bugünden sonra, kadınlarımız ulusun hayatını paylaşmazlarsa, bizler de alışkanlıklarımızı, âdetlerimizi baştan başa değiştirmezsek, hiçbir zaman gelişemeyiz tam anlamıyla. Yoksa, gerinin gerisi kalırız ve Batı uygarlığıyla hiçbir zaman boy ölçüşemeyiz.»

Çılgınca alkışlar salonu kaplıyordu. Alkışlar, *söz veriyoruz* yollu haykırışlar ve erkeklerin gözlerinden boşanan göz yaşları...

Mustafa Kemal son olarak seslendi dinleyicilere :

«Tam anlamıyla modern hayata girmezseniz, bu hayatın gereklerini yerine getirmezseniz, yine de yetersiz kalır yaptıklarımız.» Modern hayattan uzak kalırlarsa ne olacaklarını anlatıyordu onlara : «Bir başka çağdan kalma âdetlerinizde alışkanlıklarınızda direnirseniz, cüzzamlılar, paryalar gibi tek başınıza kala kalırsınız. Benliğinize bağlı kalın ama, gelişmiş uluslar için gerekli olan şeyleri Batı'dan almasını bilin. Bırakın yurdunuza, evinize bilim ve yeni düşünceler girsin. Yoksa, bilim ve yeni düşünceler sizi bir lokmada yiyip bitirebilir.» (1924)

(Çeviren : Mehmet Güzelşen)

Anadolu Türkçesi XXXl

İsmet Zeki Eyüboğlu

AKÇA, ALFABE, CAMIŞ, DAĞARCIK, DEĞİRMEN, DENK, DEPREM, DIŞ - DIŞARI, DOKSAN, DİL...

Akça, eski Türkçede *akça,* fransızcada *argent* (lâtince gümüş anlamına gelen *argentum* sözünden türeme) Grek - Rum dilinde *arguro, argurion.* Almanca *die Münze, das Geld* (*altın* anlamına gelen *gold* sözünden türemiş). Kaşgarlı'ya göre *agı, ağı* sözleri *hazine,* gene eski Türkçede *agı* sözü *ipekli kumaş* anlamlarına geliyor. Para ile alış - verişe alışılmadığı çağlarda değiş - tokuş aracı olarak ipekli kumaş kullanıldığından, *akça* sözü de bu *agı* sözünün sonuna gelen *ça* ekini alıp *akça* oluşmuş.[1] Bizce, *akça* sözü Grek - Lâtin dillerinde olduğu gibi, gümüşten yapılan paraya madenin rengi dolayısiyle verilmiş bir ad olsa gerek. Dilimizde altın paraya *sarı lira, kırmızı lira* denmesi nasıl rengi yüzündense, gümüş paraya *akça* denmesi de madenin rengi dolayısiyledir. Çünkü, gümüşten yapılan paraya *akça* adının verilmesi olayı daha çok Osmanlılarda görülmektedir. İpekli kumaş anlamına gelen *agı* sözünden *akça*'yı türetmek bir yakıştırmadır ancak. Nitekim İ. S. 841 yılında Asya'da basıldığı söylenen bir paranın üzerinde görülen *akça* sözü de bunu belirtiyor.

Alfabe, bu söz dilimize batıdan geçmiştir. Mısır yoluyla Grek ülkesine geçen bir yazı dizisinde birinci ikinci harflerin adına *alpha, beta* dendiğini biliyoruz. Araplara *elifba,* batı uluslarına *alphabet* biçiminde geçen bu söz, dilimizde *alfabe* kılığına girmiştir.

---

[1] *H. N. Orkun : Eski Türk Yazıtları. C. 2. S. 170.*

Camış, Türkçede adına *susığırı* denen hayvanın adı, dilimize arapça *gâmus* sözünden bozma *camış* olarak girmiştir. Bir başka adı Sanskritçeden gelme *manda*'dır. Almanca *Büffel,* fransızca *buffle,* lâtince *urus* (yaban öküzü) rumca *bousalos,* amerika yerlilerince *bizon.*

Dağarcık, uygurcada *torba* anlamına gelen *tağar* sözünün *cık* eki almasiyle dilimizde *dağarcık* olmuştur.

Değirmen, uygurca *tegirmen* sözü ile *çevre* anlamına gelen *tegirmi, çevrilmek - döndürülmek* anlamında *teglirmek,* gene *çevre* karşılığı *tegre,* dilimizde *daire* anlamını içeren uygurca *tegre* sözleri eşköklüdür. Sözgelişi *tegirmilemek* sözü uygurcada çevresini kuşatmak, sarmak karşılığıdır. Ayrıca *yuvarlaklaştırmak* anlamına da gelir. *Değirmen* bu eşköklü söz bölümü içindedir. *Değirmi* sözü de gene bu kökten türemiş *tegirmi* sözünden geliyor.

Denk, dilimize uygurca *benzer* anlamına gelen *tenk* sözünden geçmiştir. Ayrıca dilimizde olduğu gibi uygurcada da *ölçü, terazi, ağırlık* anlamlarına gelir. Sözgelişi *tenglemek* sözü *ölçmek, tartmak anlamına* geldiği gibi *tenglig* de *ölçülü, tartılı* karşılığıdır.

Deprem, uygurca *tebremek* sözü *sarsılmak, kımıldamak, sallanmak* anlamlarına gelir. *Yir tebremeki* ise *yer sarsıntısı, yer depremesi* demektir. *Tebretmek* sözü *sarsmak, kımıldatmak* demektir..

Dış - dışarı, uygurca *taş* sözü dilimizdeki *dış, hariç* sözlerinin karşılığıdır. *Taşkaru, taşgaru* sözleri *dışarı, taşra* anlamlarına gelir. *Taşgarmak* ise *dışa çıkarmak, uzaklaştırmak* demektir. *Taşmak* ise gene bu kökten türeyip *dışa çıkmak, olduğu yeri aşmak*'tır.

Doksan, dilimize uygurca *tokuz - on* sözünden girmiştir. *Dokuz kez on,* yada *dokuz tane on* demektir.

Dil, Uygur türkçesinde *söz, söylev, dil* anlamına gelen *til* sözü

Tiyatro Devrimci Eyleme Katkıda Bulunur Mu?

Hüsnü Dilli

Bugün, evrensel kapitalizmin sömürge, yarı sömürge ülkelere ithâl ettikleri veya ulusal kapitalizmin evrensel kapitalizm ile anlaşarak piyasaya sürdüğü bir salgın hastalık mıdır sanat?

Hayır. Sanat ne bir veba, ne de bir evren savaşıdır. Şayet sanat bir evren savaşı, bir vebaysa, hayat da bundan başka bir şey olmazdı. İnsanlar bir vebalı gibi, ölüm simgesi gibi düşünürler, eyleme geçerlerdi. Vebayı, ölümü yaymaya çalışırlardı. Günümüzde her ne denli bu iki oluşu içeren devletler varsa da, insanlık salgınları kaldırmak istiyor sonsuz için.

Sanat da, insanların, çok eskilerden bugüne değin sürdürdükleri her türlü sömürüden kurtulma savaşının dışında bir oluş değildir. Tersine sanatın canlı, dipdiri durmasını sağlayan, ona eğitsel görevini veren bu savaşlardır. Nedir eğitsel görevi yüklenme? Bunu açıklayalım biraz, sanatın bir kolu olan ve bu görevi gönüllüce yüklenen Tiyatroyu ele alarak.

İnsanların, türlü üretim ilişkilerinden geçerek bugüne dek geniş bir süreci içeren, yarattıkları bir Tarih var. Bu Tarih'e, insanların ekonomik - sosyal yaşantıları kadar kültürel yaşantları da girer. Zaten dikkat edilirse her ekonomik-siyasal değişimi — biraz geç de olsa — bir kültürel değişim izler. İnsanların düşünceleri değişir, doğaya, nesnelere, günlük yaşantılarına başka türlü bakmaya başlarlar. Bu de-

ğişiklikleri her çağın kültürel yapıtlarında görürüz. Ama bu yapıtların arasında, leke gibi duran, Tarihin herhangi bir döneminde zorunlu değişime karşı çıkan, o düzeni sürdürmek isteyen kitlelerin gerici, yobaz düşüncelerini yansıtan kültürel yapıtlar da görürüz. Ama bunlar, hiçbir zaman bu akışa engel olamamışlardır.

Sözünü ettiğimiz *eğitsel tiyatro* da «Tarihin o durdurulmaz akışına» göre kendini belirlemiştir. Bugün de gerici, yobaz sınıfların gerici, yobaz sözde sanatçı ve edebiyatçıları vardır. Ve bu adamlar, emperyalizm tarafından beslenmekte — çünkü sırtlarını dayadıkları duvarın da harcı Amerikan malıdır —, görevleri *«kültür emperyalizmi»*ni ülkede geliştirmek ve yaymaktır.

Bunun ne denli zararlı olup olmadığını bırakalım Tiyatro'nun gereksizliğinden söz eden baylar cevaplasın. Gerçek Devrimci Tiyatro'nun diğer bir görevi de işte bu gibi akımlarla mücadele ederek, emekçi kitlelere gerçek kültürü götürmektir. Doğal olarak bu götürme işi armutu sepete koyup götürme gibi kolay bir iş değil. Bugün kültürün ticaretini yapan, egemen sınıfları — şimdi bazı orta tabakanın yaşadığı yerlere de sıçradı — eğlendirmek için tüketim tiyatrosu yapanların oyunlarının ortaya çıkışından kat kat daha zordur emekçi kitlelerin ayağına gitme işi. Özetleyelim.

Ş'mdiden, tüm olumsuzluklardan arınmış — yazımızda pek gereği olmadığı için üzerinde durmuyoruz — gelecekte egemen sınıf durumunda olacak işçi - köylü sınıflarının kültürünü, sanatını ortaya koymak ancak yarının olaylarını bugünden kestiren idealist bir görüşün işidir. Bugün Tiyatro, ülkesindeki sınıf ve zümreleri, ekonomik - sosyal yapıyı incelemeli ve konularını bunun içinden seçerek, ancak ileri düzeydeki politik mücadelenin öncülerine geçmişten

örnekler vererek politik bilinci artistik bir biçimde vermelidir. Fakat burada bir uygunsuzluk göze çarpar hemen. Çünkü bir işçinin eşyaya bakış şekli başka, bir artistinki başkadır. (Zaten bu *tekil bakış*'ın ortadan kalkıp *ortak bakış*'ın yerleşmesi ancak sınıfsız toplumlarda mümkün olacaktır.) İşte artistin burada yapacağı iş, belli bir yönteme göre, kendi görüşü ile işçininkinin bir bileşimini yapmaktır. Bundan başka sahneye koyma, seyircinin ayağına gitme v.b. bu zorlukların başlıcalarıdır. Ama zor diye kolayına kaçılmamalı, düşmanın üstüne sağlam adımlarla yürüyebilmek için her türlü zorluk yenilmelidir.

Sanatın, giderek Tiyatro'nun gerekliliğini yadsıyan baylara bir noktayı daha açıklamak isteriz.

Bugün niye acaba, örneğin A.S.T. tiyatrosuna değil de Devrimci bir tiyatroya baskı yapılıyor, onun eylemi önlenmeye çalışılıyor. Bilindiği gibi A.S.T.'nun *«Durand Bulvarı»* adlı oyunun konusu bir grev. Greve giden işçilere yapılan baskılar, haksızlıklar, Durand'ın çektikleri, — oyuncu kahraman — söylenen marşlar niye acaba hiç etkilemiyor egemen sınıfları? Ve yine, niye acaba Grev konusunu ele alan bir başka tiyatro çeşitli tertiplerle karşılaşıyor? Sayın baylar düşündüler mi acaba hiç bu konu üzerinde? Herhangi bir sokak oyununun emekçilerin üzerinde etkisini izlediler mi? Dahası var. Devrim yapmak iddiasında olmayan, ama hiç olmazsa bu akışta yadsınamaz bir payı olan Devrimci Tiyatro'yu bir kenara koyarak, egemen sınıfların Tiyatroları ile yani tüketim tiyatroları ile aynı sepete koymuyorlar mı?

Bugün Vietnam'da cepheden cepheye koşan ve hattâ Shakespeare'in oyunlarını savaşçı Vietnamlı kardeşlerimize oynayan bir Tiyatro var. 15.000 kişilik oyuncu kitlesiyle

1917 Rus Devrimini canlandıran bir başka tiyatro daha var. Londra Naziler tarafından bombalanırken, Almanya sahnelerinde Shakespeare'in oyunlarını seyredip, çılgınca alkışlanmıyor muydu? A.B.D.'de Güneyin en ezilen çiftçilerinin ayağına giden «Free Southern Theater», Siyah - Beyaz çatışmasını yermek için tüm üniversite bölgelerini dolaşan, polisle çatışan «San Francisco Mime Troupe» adlı topluluk ve daha niceleri var örneklemeye devam edersek. Ülkemizde de Tiyatro ile Devrimci çalışmaya katkıda bulunan iki tiyatro var : *Devrim İçin Hareket Tiyatrosu* ile yakında Tiyatro Kurslarına ve oyunlarına başlayacak olan *İşçinin Tiyatrosu.* Türlü zorluklarla bir araya gelebilmiş gençlerin ve bazı emekçi kardeşlerimizin oluşturdukları bu toplulukları iki cümleyle silkip atmaya kalkan ve popülist diye bazı kuramsal yakıştırmalar yapan baylar önce sanatın toplum içindeki — toplumu bilmek koşuluyla — yerini, görevini, geçmişteki bir çok örneklerle belirleyip ve bazı kuramları iyice öğrendikten sonra konuşsunlar. Bu şekilde yapacakları her türlü eleştirme zaten bu toplulukların daha bir iyice kendilerini belirlemelerine yardımcı olacaktır.

Tiyatroyu bir tüfek gibi kullanmak gerekir. Tiyatro gala gecelerinde göğüslere takılan bir çiçek değildir.

o

Öykü

Kayacık'ın Kadınları

Necati Cumalı

Kayacık'ın dört beş yüz adım altından geçen makadam şosa, on kilometre ilerde, deniz kıyısındaki ilçede sona ererdi. Arada bir o ilçeye işim düşerdi o sıralar. Kayacık Köyünün altından geçerken hep kadınlarının sözü edilirdi otomobilde. Neler demezlerdi ki Kayacık'ın kadınları için...

İniş yokuşlarla uzanan bir sırtın iki dalgası arasında kurulu köyün minaresi, bazı evleri görünürdü karşıdan. Şosaya inen tarlalarında hep kadınlar çalışırlardı nedense. Çapa çapalayan, inek otlatan, harman kaldıran hep kadınlardı. Tarlalar arasındaki incecik toprak yollarda, sırtına kocaman bir demet çalı yüklenmiş, köye doğru giden kadınlar ilişirdi gözüme..

Şosanın pek geleni gideni yoktu. Otlaklar, kimsesiz damsız tarlalar, pırnallıklar uzanır giderdi iki yanımızda. Bu ıssızlık içinde Kayacık'lı bir kadın, otomobilimiz geçerken durur, oyalanmak, sıkıntısını dağıtmak için, ilginç bir olaymış gibi geçişimizi seyrederdi.

Şoför : «Ah seni!» der, başını sallardı : «Kayacık'lı değil misiniz, hepiniz malsınız..»

Bu türlü sözleri duydukça merakım artardı. Bir gün : «Nesi var Kayacık'ın kadınlarının?» dedim.

«Ah bey, sen bilmezsin bunları. Kapı arkasında iş pişirir bunlar.»

Yolculardan biri tamamlardı şoförün sözünü : «Bağda, tarlada bile boş durmazlar evelallah. Biraz çukur bir

hendek, sık bir çalılık görmesinler. Hemen uzanıverirler sırtüstü...»

Kayacık yakınlarından geçerken gördüğüm kadınlara dikkatle bakardım. Başka köylerin kadınlarından ayrılıklarını çıkaramazdım bir türlü. Benim gördüğüm, ya sırtlarında çalı taşıdıkları, ya çapa çapaladıkları, ya inek otlattıklarıydı hep.

Şoför : «Bu köyde birbirinin karısıyla yatmayan erkek yoktur» derdi. «Sen onların öyle göründüklerine bakma. Bağda, tarlada ne kadar çalışırlarsa, öbür işte de o kadar çalışkandır onlar..»

Buna benzer çok sözler duydum dinledim. Bir gün, her zamanki şoförle, bir iş için Kayacık'a gittim. Akşama doğruydu. Köyün küçük alanındaki bir kahvede oturdum. Bana kahve ısmarladılar. Köylülerle konuşmaya daldım.

Alanın çevresini evler sarıyor, alanın dört yanından köyün uçlarına giden toprak yollar uzanıyordu. Kadın erkek köylüler, sokaklardan çıktılar çıktılar, karşı sokaklara geçtiler, geri döndüler, alandaki çeşmeden su aldılar, bakkaldan alış veriş ettiler. Elimde olmadan, gözlerim geçen kadınlara kızlara, yakın evlerin pencerelerine kayıyordu sık sık. Al yanaklı, canlı yürüyüşlü kadınlar kızlar, yanlarından geçip giden erkeklerle hiç ilgili görünmüyorlardı. Benimle de ilgilenen, yabancıdır diye meraklanarak olsun başını çevirip bana bakan olmadı aralarında.

Bir genç kızla bir delikanlı, çeşmenin az ilerisindeki bir taşın üzerine oturmuş hanidir konuşuyorlardı. Genç çifte bakarak : «Ne iyi, sizde kaç - göç yok.» dedim. Konuştuğum köylülerden biri sözümün pek üstünde durmadan : «Onlar sözlü..» diye karşılık verdi.

Dönüşte şoföre : «Kayacık kadınları hiç de senin anlattığın gibi değil.» diyecek oldum.

Şoför : «Hıh!» dedi alaylı bir gülüşle : «Öyle görünürler..»

«Ne gibi?»

«Anlayamadın mı hâlâ? Yabancıya en küçük açık vermez onlar. Ne olursa aralarında olur. Yabancıya parmaklarının ucunu bile koklatmazlar..»

Doğrusu, ne o gün, ne de ondan sonraki karşılaşmalarımda Kayacık kadınlarının adının niye hoppaya çıktığını bir türlü anlayamadım. Karşılaştığım al yanaklı, canlı yürüyüşlü Kayacık kadınlarını sık sık düşündüğüm, aralarından göz göze geldiklerimin duru bakışlarındaki anlamı çözmeye çalıştığım çok oldu. Sırlarını hiç bir zaman öğrenemedim. Bazan, salt kadınlarını yakından tanımak, anlatılanların doğruluğunu öğrenip anlamak için, aralarından biri olmaya özendiğimi, bir süre Kayacık'ta yaşamak isteğine kapıldığımı bile bilirim.

Yazarın yeni çıkan AY BÜYÜRKEN UYUYAMAM adlı kitabından alınmıştır.

Olaylar Yorum İstemez

(16.10.1969 — 15.11.1969)

Oğuz Arıkanlı

16.10. Eğer D.D.Y. kâr etmek istiyorsa : Milyara da mal olsa yeni lokomotifler almak zorundadır... Meselâ bâzı şarkıcı veya türkücüler kiralayabilir... Trenle seyahat edenlere «çam sakızı, çoban armağanı» çeşidinden hediye de verilebilir (Haldun Uyarsal — Milliyet).

17.10. İnsanlara söz dinletemeyince Çoban Sadık köpeklerini toplayıp siyasî nutuk çekti (Bugün).

12 Ekim seçimlerinin en önemli yanı, sandık başına gitmeyen 5 milyonu aşkın seçmenin durumudur. Gerçekte iktidarda olması gereken parti, bu 5 milyon seçmenin partisidir. Bu düzenden de, mevcut siyasî partilerden de, ve yalan söylemekte utanmaz politikacılardan da illâllah demiştir bu millet (İlhan Selçuk — Cumhuriyet).

Her bin gençten 70'i mühendis olmak istiyor (Gazeteler).

19.10. İzmir'de hemen herkesin belinde bir silâh var (Ulus).

23.10. KANDIRA, — Irza tecavüzden 5 yıla mahkûm olup yattığı Gönen cezaevinden kaçan Muhammet Öz (27) Bolu yakınındaki ormanda kestane toplayan 6 çocuk annesi Fatma Kuru (70) yu kulağına çekiçle kazık çakarak öldürmüştür (Akşam).

Ben pek severim kâğıt helvasını. Mübarek de galiba bize mahsus bir «nimet»tir. Hele ş'mdi arasına dondurma da koyuyorlar, ne kadar güzel, ne kadar turistik oluyor

(Burhan Felek — Milliyet).

24.10. Bursa 2. Ağır Ceza Mahkemesinin hakkında bir süre önce idam cezası verdiği ve daha sonra bu cezayı müebbet hapse çevirdiği, Ahmet Ay (43) adındaki hükümlü, Temyizce imza noksanlığından bozulan dâvasının yeniden Birinci Ceza Mahkemesince görülmesi sonucunda beraat etmiştir (Cumhuriyet).

26.10. Her mü'mine bir kutlu berattır verilen;
Ni'metle huzûrdur, hayattır verilen..
Bilsen, ne cömerd olur bu gökler pazarı :
Üç Yâsin'e üç çift kanaddır verilen (Ârif Nihat Asya — Bizim Anadolu).

27.10. 1957 yılından 1968 yılına kadar, orman suçluları ile ilgili olarak 11 yılda 1 milyon 70 bin 494 dâva açıldığı bildirilmiştir (Milliyet).

30.10. «Komünizmle Mücadele Derneği» Arap harfleri ile yazılı levhalarla geçide katılmaya kalkıştı ve... Simav'da tören sırasında olay çıktı (Cumhuriyet).

46. yıl törenlerle kutlandı. Anıt Kabir'de liderler alkışlanmadı (Akşam).

31.10. Domuz etinden mideye atılan bir lokma içte ve dışta bir çok kötülüklerin zuhuruna bâdi olup bununla mefsedetler maya tutmuş olabilir (Muharrem Fazıl — Bugün).

Ülkemizde yılda fert başına ancak bir dilim portakal düşmektedir. Her yirmi yurttaşımız bir mandalina'yı paylaşmak, her 5 yurttaşımız bir yumurta ile yetinmek zorundadır (Milliyet).

1.11. Lâikliğin mânâsını herkes bilir. Lâiklik demek Kur'anı Kerim'de ve hadîs-i şeriflerde ifade edilmiş olan İslâm prensiplerinin Devlet işlerinde tatbik edilmemesi demektir. Meselâ Kur'anı Kerim'de hırsızların elinin kesilme-

si, kadınların örtünmesi, içki ve kumara son verilmesi, fâiz alınmaması emredilir. Lâiklik demek, devletin bunları tatbik etmemesi; İslâm dininin prensiplerini Dünya işlerinde tatbik etmemesi demektir. İşte mebuslar bu ilkeye bağlı kalacaklarına yemin etmişlerdir (Mehmed Şevket Eygi — Bugün).

3.11. Doğu'da veba salgını var. Hasta olan hayvanlar öldürülüyor (Akşam).

6.11. Türkiye Deri - İş Sendikası Genel Sekreteri Adnan Gürkule dün bir basın toplantısı düzenleyerek, «Günde 16 - 17 saat bir köle gibi çalışan ayakkabı işçileri kanser yapan benzollü solüsyonları kullanmak yüzünden genç yaşta lösemi (kan kanseri) hastalığına yakalanmaktadırlar» demiştir (Cumhuriyet).

7.11. Damadın ayağı kokunca gelin pencereden kaçtı (Akşam).

10.11. Muhaddes ve mecruh vatanımızın her köşesinde aynı suretle bugünden itibaren (Buharî ve Hatemat-ı Şerife) kıraetine şüru edilerek Cuma günü ezandan evvel minarelerde (Salâvatı Şerife) okunacak ve esnayı hutbede Hilâfetmeab Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin nam-ı name-i hümayûnu zikredilirken Zat-ı Şevketmeab-ı Padişahîlerinin ve memaliki şahaneleriyle bilûmum tebai melûkanelerinin bir an evvel naili halâs va saadet olmaları duası ilâveten tezkâr olunacak ve Cuma namazının edasından sonra da makam-ı muallây-ı hilâfet ve saltanatın ve bilcümle aksamı vatanın halâsı maksadiyle vuku bulan mesaili milliyenin ehemmiyet ve kudsiyeti ve her ferd-i milletin kendi vekillerinden mürekkep olan (Büyük Millet Meclisi) ne tevdi eyliyeceği vazife-i vataniyeyi ifaya mecburiyeti hakkında mev'izeler irad olunacaktır. Bâdehu Halife ve Padişahımızın, din ve devletimizin, vatan ve milletimizin halâs

ve selâmeti ve istiklâli için dua edilecektir (Mustafa Kemal Atatürk — Bugün).

Şeriat isteyen Hizb-üt Tahrir'ci 5 kişi yakalandı (Cumhuriyet).

12.11. Silivri'ye bağlı Değirmenköy'ün halkı, Çorlu'lu üç kardeş çocuğunun 43 yıldan beri ekip biçtikleri Araplı Çiftliği'nin beş bin dönüm arazisini işgal etmişlerdir (Günaydın).

İstanbul Tıp Fakültesinde stajyer olarak çalışan ve 1500 İran'lı öğrencinin lideri Sadık Hüsrev Sahi adlı devrimci bir genç, İran'daki baskı rejimini ve Şah Rıza Pehlevi'yi protesto amacıyla dün kendini yakmak suretiyle intihar etmiştir (Akşam).

14.11. Öpüşmek, gece şeytan aldatmak, sabaha kadar öylece kirli kalmak, ağıza gelen balgamı, genizden inen rutubeti yutmak, kulağa su kaçmak, bir şey koklamak ve istemiyerek boğaza duman, toz ve sinek kaçmak, sonda salmak, göze sürme, bıyığa yağ sürmek, ağızda çalkanan ilâcın tadı anlaşılmak. Bunlar orucu bozmaz (Burhan Felek — Milliyet).

15.11. Mübaşirlerin daha uygun bir ses tonu ile bağırmaları isteniyor (Cumhuriyet).

YENU : 352 — (Basın : 61118)

HAKSIZ YÖNETİME
KARŞI

Sömürgecilere karşı ilk büyük bağımsızlık savaşını açan ama güçlendikten sonra sömürgeci bir devlet olmaya başlayan Birleşik Amerika Devletlerinin, daha XIX. yüzyılda Meksika'yı ele geçirmek için giriştiği haksız savaşı ilk yerip lânetleyen yine bir Amerikalı olmuştur. Bu adam, filozof Emerson'un arkadaşı, büyük düşünür ve filozof *David Thoreau*'dur. Haksız bir saldırıya karşı protesto olarak devlete vergi vermeyen Thoreau, iki yıl boyunca tek başına bir ormana çekilip yaşamış ve bu davranışı ile namuslu amerikan yurttaşlarına örnek olmuştur.

Geçen yıl, Fransa'nın bütün televizyon postaları bir hafta süreyle programlarını bu büyük adama ayırdılar. Dergiler ve gazeteler onun bu dürüst tutumunu ele alıp, Viet-Nam savaşını başlatıp sürdürmekle sömürgeciliğin en iğrenç örneğini veren Amerika'yı yerdiler.

ÇAN YAYINLARI Thoreau'nun bu gür sesini HAKSIZ YÖNETİME KARŞI adlı eseriyle Türk okuyucularına duyurmak istemişti.

A.B.D.'nin, bugün en iğrenç noktasını bulan sömürgeciliğinin başlangıcına eğilmek isteyenlerin bu kitabı muhakkak okumalarını salık veririz. Fiyatı : 3 TL.

300 Kuruş